

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei de Suport Tècnic i Inventari
Biblioteca del Patrimoni Cultural

3483

Sant Miquel

Genera Monells, Margarida

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

Índex:

I. Situació i entorn geogràfic

II. Antecedents

III. Treballs realitzats en el període 1976-2001

III.1. Descripció de la metodologia de camp: postulats fonamentals

III.2. Estudi de les construccions

III.3. Cronologia

IV. Campanyes realitzades durant el període 1998/2001: Motivacions de les intervencions i objectius

IV.1. Campanya 1998

IV.2. Campanya 1999

IV.3. Campanya 2000

IV.3.1. Àrea 4. Sondeig 01

IV.3.2. Àrea 4. Sondeig 02

IV.4. Campanya 2001

IV.4.3.1. Àrea 3

Àmbit 31

Àmbit 32

Àmbit 33

Àmbit 34

IV.4.3.2. Àrea 4:

Sector 1

Sector 2

Sector 3

Sector 4

Sector 5

IV.4.3.3. Àrea 5

IV.4.4. Estudi preliminar de l'estructura de defensa del vessant septentrional.

V. Estudi del material

V.1. Metodologia emprada

V.2. Estudi quantitatiu

V.3. Tipologies ceràmiques

V.4. Estudi del material numismàtic

VI. Inventari dels materials arqueològics

VII. Conclusions:

Context històric i cronologia de l'ocupació de l'establiment del Sant Miquel

VIII. Reconstrucció hipotètica del jaciment a partir de les dades actuals

IX. Equip tècnic

X. Bibliografia sobre el jaciment

XI. Figures

I. Situació i entorn geogràfic:

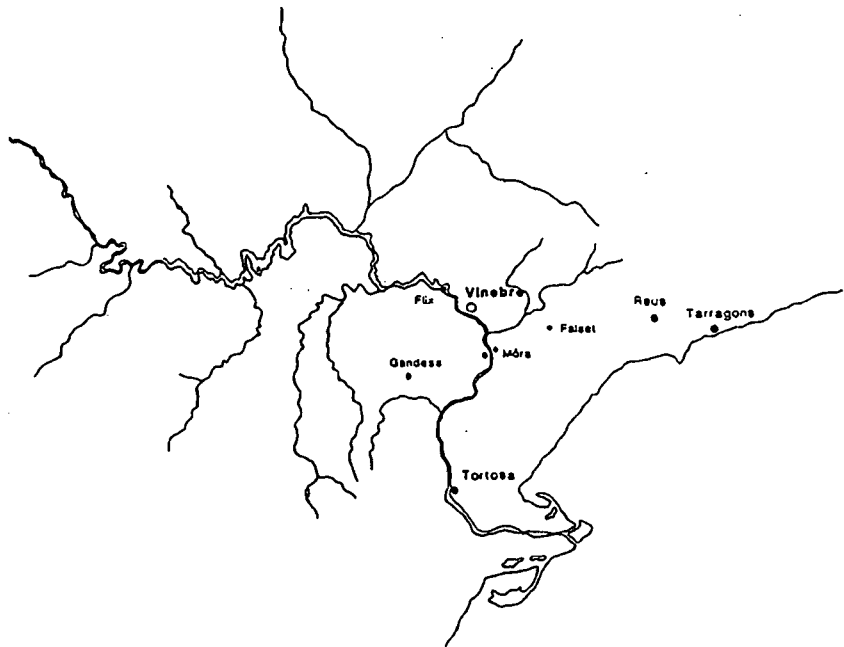
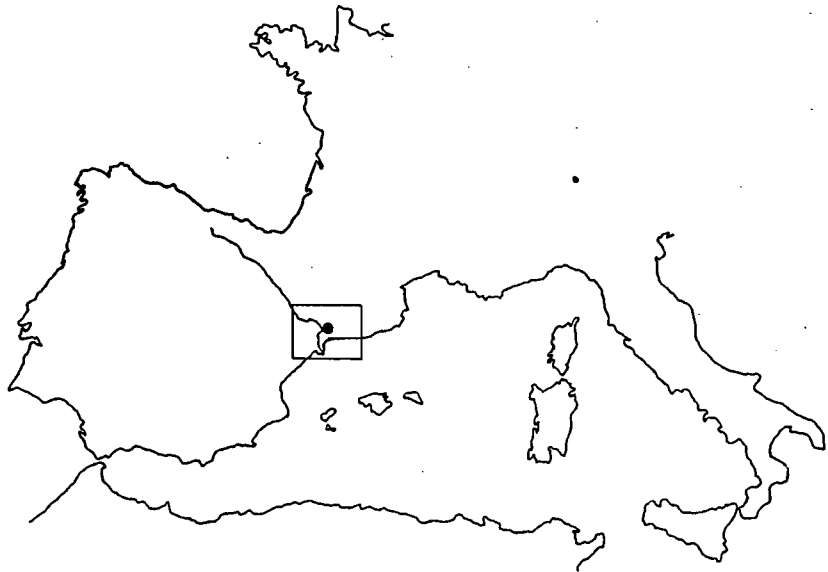
El serral de Sant Miquel, sobre el Pas de l'Ase (100 metres sobre el nivell de mar), en el contrafort de la serralada prelitoral, s'alça 1,5 km al sud-est del poble de Vinebre, a la riba esquerra de l'Ebre, en front d'Ascó, a la comarca de la Ribera d'Ebre.

Entre els factors que van determinar la selecció d'aquest indret com a establiment cal esmentar:

- Els aspectes estratègics amb gran domini panoràmic i control de la zona. Hi ha un gran nombre d'establiments ibèrics i d'època romana dins el seu àmbit visual.
- L'existència d'aigua abundant a l'abast, aportada pel mateix riu i fonts dels voltants
- L'existència de recursos naturals: matèries primeres com són nòduls de sílex que es troben localment, ben diferenciables dels grans nòduls que apareixen a les formacions evaporítiques continentals de l'Eocè de la zona del Montsant i els terrenys fèrtils per conrear.
- La proximitat dels camins que condueixen a l'àrea minera del Molar i Bellmunt, a través de la Torre de l'Espanyol. Aquestes mines deurien abastir de galena per l'obtenció del plom, àmpliament documentat en el jaciment de Sant Miquel.

II. Antecedents:

Tot i que la descoberta d'aquest establiment fou l'any 1973, sobre la qual ja se'n va donar notícia a través de la premsa, és a finals del 1975 que vam visitar per primera vegada el turó de Sant Miquel, durant les prospeccions a les comarques de l'Ebre, que aleshores portàvem a terme.

III. Treballs realitzats durant el període 1976-2001

Després d'aquesta recerca inicial efectuada l'any 1976, entre el 1977 i el 1992 hi hem realitzat diverses campanyes d'excavació, neteja i consolidació de les estructures més malmeses, a més de l'estudi del jaciment localitzat gairebé, al peu del turó, a la partida de la Fontjoana, on va tenir lloc la descoberta d'una important estela funerària, l'any 1988.

Durant els anys 1992 i 1999 hi han tingut lloc altres campanyes d'excavació que han permès posar al descobert gran part de la planta del conjunt que apareix a la part més alta del turó i que han estat objecte de diverses publicacions.

Un cop comprovada l'alta rendibilitat científica i patrimonial d'aquest jaciment, juntament amb altres requisits necessaris (fàcil accessibilitat, l'existència d'alguns serveis, espais per a aparcaments, etc.) per a convertir-se en un jaciment visitable a curt termini amb una inversió reduïda, s'està elaborant el pla d'adequació de tot el conjunt.

L'any 2000 es va procedir a la comprovació dels límits del jaciment. Aquesta campanya també va permetre conèixer l'existència d'estructures a l'àrea 4, que s'estén per a l'altra banda del canal cara a Vinebre.

Finalment la campanya efectuada l'any 2001 s'ha dedicat, en bona part, a l'estudi de les estructures localitzades en aquella mateixa àrea 4 per tal de poder elaborar el projecte d'adequació d'aquest conjunt, encarregat per l'Ajuntament de Vinebre conjuntament amb la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.

III.1. Postulats fonamentals.

Partim del fet que el treball de camp, en arqueologia, té una forta component heurística, atès que tota descoberta és fruit d'una estratègia no determinista on minimitzar l'efecte de l'atzar és el resultat d'un procés d'optimització.

Els processos heurístics tenen una gran importància en diversos dominis, però especialment en el de la intel·ligència artificial. En

aquest camp, els processos –on l'heurística juga un paper considerable- es poden dividir en:

- actuacions en amplitud.
- Actuacions en profunditat.

Per aquest motiu, una acurada selecció d'una estratègia o de l'altra aplicades d'una forma convenient, ens permetrà optimitzar-ne els resultats.

Sistemes de referència de coordenades i blocs de mostreig.

D'altra banda, tenint en compte la morfologia del terreny, durant els treballs de camp hem distingit 7 àrees, que descriurem més endavant.

Dina l'àrea 1 hem establert un sistema de coordenades en direcció nord-sud; en canvi, a l'àrea denominada 3, hem planejat els blocs de mostreig seguint l'eix longitudinal d'aquest sector, és a dir, una orientació de 60° vers el nord.

El punt 0 de la coordenada z, que ens servirà per determinar les fondàries, s'ha pres sobre el punt més alt del turó, que és sobre la canonada del canal.

A partir de l'any 1982, els quaderns de camp s'han substituït per fitxes i, així hem passat a detallar les dades recollides segons el model que reproduïm a la figura següent.

En el curs dels treballs de camp hem fet unes designacions provisionals a base de diversos tipus de lletres i xifres, les quals han estat revisades posteriorment.

LOCALITAT	any	àrea	zona	sector	quadre
-----------	-----	------	------	--------	--------

NIVELL	COTES mín. màx.				
--------	-----------------------	--	--	--	--

C O M P O N E N T S	-Geològics	natura de la fracció fina	<ul style="list-style-type: none"> argila plàstica argila sorrenca argila amb còdols còdols argilosos sorra sorra argilosa
		estructura	<ul style="list-style-type: none"> polsosa homogènia
		color consistència	<ul style="list-style-type: none"> concrecionada molt dura dura
		textura	
	-Aports humans	materials lítics	<ul style="list-style-type: none"> -eines sílex -destrals polides -altres
		materials ceràmics	<ul style="list-style-type: none"> -vernís negre -terra sigil.lata -a torn pintada -comuna a torn -parets fines -comuna a mà -àmfora -altres
		materials metàl.lics	<ul style="list-style-type: none"> -Coure -Bronze -Ferro -altres
		materials d'os	

OBSERVACIONS

ESTRUCTURES ARQUITECTONIQVES	Igual a	Està en contacte amb	SEQUÈNCIA ESTATIGRAFICA (matrix)	Sota de
	Se li adossa	S'adossa a		
	Cobert per	Cobreix		
	Tallat per	Talla		Sobre de
	Reomplert per	Reomple		

INTERPRETACIONS

Realitzada per	Revisada per	Data
----------------	--------------	------

III.2. Estudi de les construccions

A grans trets hi trobem un recinte que tanca un complex d'estructures molt adaptades a la morfologia del terreny, que és un petit planell de forma escapular, de poc més de 130 m de llarg per 60 m d'amplada màxima. Almenys, en una àrea d'uns 80 X 50 hi ha restes d'estructures.

Bé que constitueixen dos conjunts diferenciats, totes semblen pertànyer a una mateixa concepció urbanística.

En els treballs de camp han estat distingides 7 àrees: 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7. Inicialment havíem denominat: A, B, C, D i E a les corresponents a les cinc primeres.

Dins l'àrea 1, que s'estén per la part més ampla del turó, es conserva el mur que tanca el costat nord, molt més gruixut (1m) que els altres del recinte, construït amb una tècnica més acurada. A través del sondeig efectuat enguany, hem comprovat que aquest mur es prolonga paral·lel a l'actual canal, resseguint el perímetre longitudinalment per l'àrea 4.

Àrea 2.- Compresa en el pla inferior situada sota la visera rocosa que trobem a la cara del turó que mira a la població de Garcia. El terreny és també molt inclinat cap a aquest costat. Durant la Guerra Civil hi fou construïda una trinxera i això significà la destrucció d'una part de les estructures que es conservaren adossades a la roca. Dintre aquesta àrea hi ha unes escales de comunicació amb l'àrea 1 i algunes restes de murs que apareixen perpendiculars a la roca. També s'hi conserva, en un petit abric rocós, un niu de metralladores de la Guerra Civil que presenta una sèrie d'arranjaments fets amb sacs que han quedat petrificats en el decurs del temps.

Àrea 3.- És la més pròxima al riu. Comprèn la part del cim que forma un llom allargassat que esdevé cada vegada més estret i acaba en un vessant molt rostre, la base del qual queda retallada per la carretera actual de Móra-Vinebre.

Avui el costat que mira Vinebre queda delimitat per l'antic canal (Ebre-la Torre de l'Espanyol) que ressegueix gairebé tot el cim del serral per aquesta banda.

A la mateixa àrea, hi ha un mur central que divideix la demarcació en dues zones ben definides i un conjunt d'àmbits a cada banda d'aquest eix. Aquests espais de planta més o menys trapezoïdal es van estrenyent a mesura que s'acosten els extrems.

En alguns sectors on els murs han desaparegut, la roca, que apareix retallada, determina les estructures.

Dins d'aquesta àrea es conserva també un petit recinte tancat de dimensions reduïdes, que per les seves característiques ha estat atribuït a un dipòsit que hem relacionat amb una premsa, probablement de vi, localitzada en l'àmbit del costat.

Àrea 4.- S'estén pel vessant de cara a Vinebre, el pendent del qual presenta una forta inclinació cap al nord, a l'altra banda del canal, on hi ha els amuntegaments de terra ocasionats per les obres del rec primitiu. La campanya de l'any 2000 ha permès comprovar la continuació del mur descobert a l'àrea 1; que aquí després de fer un colze d'un angle de 90°, tanca el recinte per aquest costat.

Àrea 5.- Forma com un petit collet i és l'accés actual a l'establiment. És l'àrea més estreta i tancada pels mateixos estrats de conglomerat de la roca natural que formen com un corredor pel mig del qual passa el canal. Ens hem limitat a fer-hi algunes prospeccions. Tot i que fins ara no hi hem excavat cap àmbit, apareixen una sèrie de retalls als blocs de conglomerat que aflora, que molt probablement siguin el resultat d'una intervenció antròpica feta en època antiga.

Àrea 6.- Es troba situada en el centre de l'establiment i roman encara per excavar.

Àrea 7.-Presenta un fort pendent sobre el riu, sobre la qual hi ha instal·lada la canalització de l'aigua de l'antic rec que arriba fins a la localitat de la Torre de l'Espanyol.

En un pla inferior hi hem trobat restes d'estructures antigues que conserven una sola filada de pedres.

III.3. Cronologia

En conjunt, el material recollit ha estat molt abundant, sobretot les ceràmiques, fetes a mà, de fabricació local i altres fetes al torn. Hi destaquem la troballa de diverses mostres de coroplàstia.

Totes les dades que hem obtingut fins ara –tant per mitjà dels treballs de camp com dels materials ceràmics i la numismàtica– indiquen l'existència d'un nivell d'ocupació amb l'abandonament ulterior, tot i que s'ha constatat l'existència de diverses fases de planificació constructiva que podem situar cronològicament en un període comprès entre l'últim quart del segle II i la segona meitat del segle I aC.

IV. Campanyes realitzades durant el període 1998-2001:

IV.1. Campanya de l'any 1998.

Es va portar a terme entre els dies 16 i 26 d'agost i els dies 28 i 31 del mateix mes.

Aquests treballs van consistir en:

El desbrossat de tot el turó, malgrat que abans ja s'havia procedit a l'aplicació d'herbicides

La retirada de les pedres soltes caigudes a l'interior dels àmbits, que de moment es van deixar concentrades en un mateix sector del jaciment, classificades per tipus i mides amb l'objectiu de facilitar les tasques de consolidació i adequació posteriors.

La neteja de les estructures perimetrals del jaciment.

Retirada dels terrers dipositats provisionalment en el pla superior del jaciment, entre ells, el que cobria l'àrea 6.

La retirada del material amforal de superfície, acumulat en alguns punts del jaciment. Un cop classificat i fets els recomptes, amb la prèvia comprovació de la inexistència de grafitis ni cap altra tipus de característica especial que en justificués la seva recollida, s'ha deixat provisionalment en un clot a l'entrada de l'establiment.

L'excavació d'alguns testimonis de l'àrea 3, que ens ha permès deixar al descobert la superfície completa de l'àmbit 05.

En aquesta campanya vam comptar amb la col·laboració dels arqueòlegs Albert Martín i Montserrat Delsors, així com de l'arquitecte Carles Brull.

IV.2. Campanya de l'any 1999.

Va tenir lloc entre els dies 11 i 15 d'agost i va tenir com a objectiu principal la realització de treballs previs a l'adequació, tot procedint a la neteja de tot el turó per on s'estenen les estructures constructives, fins als plans inferiors que llinden amb el camí de l'ermita dedicada a l'Arcàngel i per la cara nord a l'altre costat del canal.

També es va procedir a una sèrie de tasques de consolidació mínima de les construccions per a garantir la seva conservació fins a la següent campanya.

Com cada any aquestes tasques han coincidit amb la neteja exhaustiva de tots els àmbits, tot recuperant les pedres caigudes d'alguns murs, restituint-les al lloc original d'acord amb els dibuixos i fotografies que es van fer en el moment de la seva descoberta.

Posteriorment es va efectuar també la consolidació d'aquests murs mitjançant pans d'argila.

Durant aquesta campanya es va confirmar l'existència de construccions a l'àrea oest, en el pla inferior més pròxim al riu.

Aquests treballs es van realitzar amb la col·laboració de l'empresa Arqueociència i un equip constituït per estudiants d'aquestes contrades, principalment del Masroig i el propi Vinebre.

IV.3. Campanya de l'any 2000.

La campanya corresponent a aquest any, efectuada entre els dies 21 i 27 de maig, ha tingut com a principal objectiu la comprovació dels límits del jaciment, per tal de procedir a la compra de les parcel·les que encara són propietat privada i finalitzar el projecte de tancament i adequació. A partir d'aquest moment, es van iniciar, per part de l'Ajuntament, els tràmits necessaris per tal que els terrenys compresos dins els límits del jaciment siguin propietat de l'Ajuntament en la seva totalitat.

En aquesta ocasió es van realitzar dos sondeigs situats a l'altre banda del canal del rec en la denominada àrea 4, amb la finalitat de comprovar l'existència o no d'estructures en aquesta àrea gairebé inexplorada fins aleshores.

IV.3.1. Sondeig 01

De 3 x 4 m fou obert just en l'indret on s'havia de trobar la prolongació del mur denominat (1), en el cas de conservar-se en línia recta, considerat fins ara el de protecció del recinte.

Un cop enretirat el nivell superficial, en el qual es troben les terres abocades durant l'excavació del canal del rec, van aparèixer algunes pedres corresponents a l'esmentada construcció. En aquest quadre vam distingir els següents nivells:

Nivell 1 constituït per argiles sorrenques amb graves d'estructura homogènia consistència flonja i textura granulosa.

Nivell 2 la naturalesa del sediment en aquest nivell és argila més sorrenca d'estructura homogènia molt compactada, color beige clar, de consistència bastant dura i textura granulosa.

Nivell 3 d'argila sorrenca amb graves d'estructura més polsosa, color marró i consistència molt flonja.

IV.3.2. Sondeig 02

El sondeig número 2 fou obert front a la primera alineació del mur 02, vegeu plànol, de forma triangular per tal d'optimitzar els

recursos humans i sobretot del temps disponible, així com permetre la circulació dels carretons pel damunt dels testimonis deixats.

Els resultats són:

Nivell Superficial constituït per les terres abocades durant les obres del canal als anys 50 i capa vegetal.

Nivell 2 coincideix amb l'estrat 2 identificat en el sondeig anterior, que només es diferencia per la tonalitat més grisosa del sediment. Hi apareix la part superior d'un mur. Es tracta de la prolongació del mur 2 localitzat a l'àrea 1.

Nivell 3 aquí coincideix amb el nivell de base del mur 2, que s'assenta sobre la roca natural de conglomerat. En el sediment hi apareixen molts còdols despresos que es troben enmig de les argiles.
Fou molt ric en restes ceràmiques corresponents a grans contenidors.

IV.4. Campanya de l'any 2001.

Aquesta campanya s'ha portat a terme amb la codirecció de l'arqueòleg Josep Maria Pérez Suñé i la col·laboració dels arqueòlegs Anna Gómez i Pere Rams, així com de l'arquitecte Carles Brull. També vam comptar amb el suport logístic i de personal de l'empresa Arqueociència Serveis Culturals, S. L., i de l'Ajuntament de Vinebre.

Objectius:

1 Localització i estudi del tram de muralla (mur 1) en l'àrea 4. L'excavació del nivell superficial del sector 1 es va fer amb l'ajut de mitjans mecànics, atès que es tractava de l'amuntegament de terres deixat als anys 50 en ocasió de la construcció del canal del rec, de l'Ebre fins a la Torre de l'Espanyol.

2 Completar les plantes de diversos àmbits de l'àrea 3.

3 Arranjament dels accessos i unificació dels terrers.

Aprofitant el desplaçament d'una màquina es va procedir al terraplenament d'un dels accessos amb les terres de dos terrers que havien quedat inutilitzats.

En aquests moments n'ha quedat un de sol, a l'entrada del jaciment en un punt fàcil de retirar mecànicament.

4 Deforestació de tot el recinte fins als límits dels dos camins d'accés.

Aquesta tasca era important deixar-la feta abans d'efectuar la fotografia aèria, prèvia a la consolidació i remontatge de parets. També era convenient per tal de facilitar els treballs d'instal·lació de la tanca que hi ha previst realitzar en el primer trimestre de l'any 2002.

5 Neteja i manteniment de les construccions excavades fins a la data.

6 Extracció de mostres per pa procedir a les anàlisis microbiològiques.

7 Filmació de diverses seqüències en vídeo.

8 Incorporació de les noves troballes a la topografia general.

Delimitació espacial

Els treballs d'excavació realitzats enguany s'han centrat en les àrees 3, 4 i 5, tot i que s'han concentrat principalment en la 4, continuant així les tasques iniciades l'any anterior.

- **Àrea 3:** Atès que, en aquests moments, el canal del rec que travessa el jaciment té un ús molt més restringit, en haver-se construït un de nou molt més recentment, enguany s'han pogut excavar una part dels testimonis deixats l'any 1982 per evitar la caiguda de terres en el seu interior i, alhora, permetre la circulació de carretons que requeria l'excavació d'aquesta àrea 3.

Aquests treballs han permès completar la planta dels àmbits 31, 32, 33 i 34.

Àrea 4: El coneixement d'aquesta àrea constituïa un requisit imprescindible per a poder elaborar el projecte d'adequació del jaciment de Sant Miquel. Excavada a partir de l'any 2000 per tal d'efectuar-hi dos sondeigs que permetessin comprovar l'existència a o no d'estructures constructives a l'altra banda del canal del rec, tot donant un resultat positiu.

Enguany hem prosseguit aquests treballs d'excavació per tal de localitzar la continuació dels murs descoberts l'any passat.

S'ha constatat que en aquest costat apareix una construcció molt menys potent, que presenta certa complexitat estructural: d'aquest mur meridional n'arrenquen d'altres de perpendiculars, que probablement corresponguin a una sèrie d'àmbits que responen, també, a una mateixa concepció urbanística que caldrà comprovar a l'any vinent.

Atès que gran part del sediment dels primers nivells, que apareixen en aquesta àrea corresponen als amuntegaments de terres abocades arran de la

construcció del canal, als anys 50, en els sectors 1 i 2 vam retirar part d'aquestes terres amb ajut mecànic que, a la vegada, va arranjar l'accés nord del jaciment. En aquesta mateixa ocasió també vam retirar un dels terrers que en aquests moments ja s'havia inutilitzat en haver concentrat tots els abocaments de terra en un mateix lloc, fàcil d'anar retirant quan es cregui oportú.

- **Àrea 5:** Ens hem limitat enguany a excavar el nivell superficial per tal de comprovar l'existència d'estructures.
A partir del nivell 1 comencen a puntejar una sèrie de murs paral·lels que defineixen tres sectors que romanen per excavar.

La planificació dels treballs de camp i de laboratori, així com els objectius marcats per a aquesta intervenció arqueològica s'han organitzat en cinc etapes.

A continuació descrivim els treballs realitzats en cadascuna d'elles tot estructurant la informació en 4 apartats:

- A. Metodologia de treball.
- B. Seqüència estratigràfica.
- C. Estructures arquitectòniques.
- D. Materials arqueològics.

- **Etapa I.-** Realitzada entre l'11 i el 22 de juny de 2001.

Treball de camp:

- 1) Eliminar la coberta vegetal dels sectors 1 i 2 de l'àrea 4.
- 2) Delimitar l'extensió de la muralla septentrional.
- 3) Iniciar l'excavació arqueològica del sector 1 de l'àrea 4.
- 4) Continuar l'excavació arqueològica d'àmbits de l'àrea 3.

Treball de laboratori:

- 1) Neteja i siglatge del material arqueològic documentat durant la fase I.

2) Ordenar i classificar els materials de campanyes anteriors.

- **Etapa II.-** Realitzada entre el 23 i el 27 de juliol de 2001.

Treball de camp:

- 1) Localitzar i determinar l'entitat de les estructures arquitectòniques més orientals, àrea 5.
- 2) Constatar l'entitat de les estructures arquitectòniques més occidentals, sector 4, àrea 4.

Treball de laboratori:

- 1) Neteja i siglatge del material arqueològic documentat durant l'etapa II.
- 2) Ordenar i classificar els materials documentats en l'etapa I.

- **Etapa III.-** Realitzada entre el 27 i el 29 d'agost de 2001.

Treball de camp:

- 1) Procedir a l'extracció dels materials arqueològics documentats en extensió en els sectors 1 i 2 de l'àrea 4.
- 2) Determinar l'extensió, disposició i conservació de les estructures arquitectòniques més occidentals, sector 4, àrea 4.

Treball de laboratori:

- 1) Neteja i siglatge del material arqueològic documentat durant la fase III.
- 2) Ordenar, classificar i inventariar els materials documentats en les fases I i II.

- **Etapa IV.-** Realitzada entre el 4 i el 7 d'octubre de 2001.

Treball de camp:

- 1) Completar dibuixos de les estructures excavades en les anteriors etapes excavades.
- 2) Extracció de mostres:
 - mostreig 1 1136
 - mostreig 2 1137
 - mostreig 3 1138

Treball de laboratori:

Ordenar, classificar i inventariar els materials documentats en les fases I i II.

- **Etapa V.-** Realitzada els dies 2, 13, 14 i 16 de novembre de 2001.

Treball de camp: Deforestació de tot el turó.

Treball de laboratori: Neteja, siglatge i inventari dels materials exhumats.

ÀREA 3

Àmbit 31

A. METODOLOGIA DE TREBALL: Excavació manual i registre d'acord amb el model de fitxa anteriorment exposat.

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA

▪ **Nivell 3.**

Estrat molt feble 2-3 cm, d'argila sorrenca, homogènia, dura, molt compacta, de color beige amb taques grises. Estrat delimitat pel mur (nord), un tall (est) i la roca natural a l'oest, sobre la que s'assenta. (Hi ha dibuix de la planta).

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

Excavació de localització del mur 23

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

No és documenta material ceràmic.

Àmbit 32

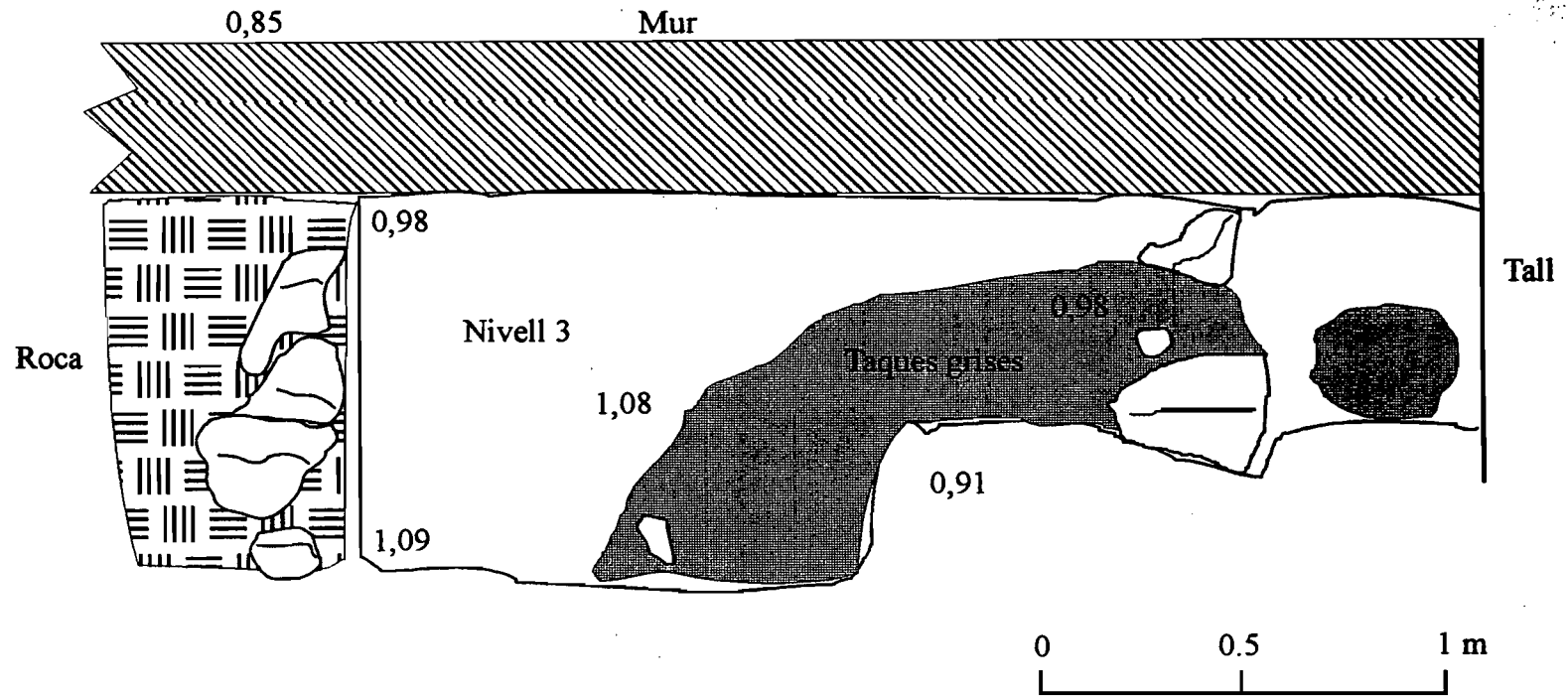
A. METODOLOGIA DE TREBALL: Excavació manual i registre d'acord amb el model de fitxa anteriorment exposat.

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA

▪ **Nivell 3.**

Estrat sobre la roca natural, d'argila plàstica, homogènia, dura, compactada de color marró clar.

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

Àrea 3 - Àmbit 31 - Nivell 3

Excavació de localització del mur 23

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

Abundant material arqueològic: àmfora, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana.

Àmbit 33

A. METODOLOGIA DE TREBALL: Excavació manual i registre d'acord amb el model de fitxa anteriorment exposat.

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA

▪ **Nivell 2.**

Estrat d'argila sorrenca amb graves, d'estructura polsosa, dura, però poc compactada, de color marró.

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

Excavació de localització del mur 23

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

Material arqueològic: àmfora, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana.

Àmbit 34

A. METODOLOGIA DE TREBALL: Excavació manual i registre d'acord amb el model de fitxa anteriorment exposat.

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA

▪ **Nivell 2.**

Estrat d'argila sorrenca amb graves, d'estructura polsosa, dura, compacta, de color marró.

- **Nivell 3.**

Estrat d'argila amb graves, homogènia, dura, compacta, de color beige-taronja.

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

Excavació de localització del mur 23

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

- **Nivell 2.**

Material arqueològic: àmfora, grans contenidors, ceràmica comú.

- **Nivell 3.**

El material ceràmic és molt escàs.

ÀREA 4

L'àrea 4 correspon a la part septentrional del jaciment, la localitzada a l'esquerra del canal del reg, situats d'esquena al riu Ebre.

En aquesta àrea, a partir del nivell 2, s'han diferenciat cinc sectors, identificats de l'1 al 5.

SECTORS 1-2

Els sectors 1 i 2 de l'àrea 4 es localitzen a la dreta de l'eix definit per l'**estructura 1 (mur)**.

Tal com hem indicat abans la gran potencia de les terres, graves i còdols abocats, durant la construcció del canal del rec, sobre aquests sectors varen aconsellar procedir a rebaixar-ho de forma mecànica controlada. Abans, durant i després del moviment mecànic de l'estrat superficial es realitzà una extensiva i sistemàtica recollida dels materials arqueològics.

Considerant l'extensió del rectangle afectat (10 m de llarg, per 6 d'ample), i per facilitar la localització dels materials, aquell es va dividir en dos sectors.

Sector 1: el més occidental i proper a l'**estructura 1**, delimitat per la perllongació imaginària de l'**estructura 3**, fins a l'**estructura 4**.

Sector 2: el més oriental, a la dreta i per sota de l'**estructura 3**.

SECTOR 1

A. METODOLOGIA DE TREBALL: Excavació manual i registre fitxes per nivells.

Un sondeig, realitzat durant la passada campanya de l'any 2000, posà al descobert la perllongació del ben conegut mur 1 al costat septentrional del canal del reg.

L'ampliació d'aquest sondeig, en la present campanya, ha posat al descobert:

- cinc nivells arqueològics
- tram de muralla exterior (**mur 1 = estructura 1**)
- paret obliqua (**estructura 3**)
 - mur 4 (= **estructura 4**).

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA

▪ **Nivell 3.**

Estrat (40-60 cm) d'argiles sorrenques amb gravetes; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color beige-marronós. Estrat sobre el mur 1 (= **estructura 1**).

Abundant material arqueològic.

▪ **Nivell 4.**

Estrat molt irregular, poc potent (5-15 cm) d'argiles depurades; d'estructura homogènia; consistència força dura; textura molt compacta; de color beige-ataronjat amb una capa superficial de color gris. Es documenta sota el **nivell 3**, al costat occidental de la filada obliqua de pedres (**estructura 3**) i sobre la roca natural.

El material arqueològic és escàs.

▪ **Nivell 5.**

Estrat d'argiles sorrenques amb graves, còdols i pedres; d'estructura polsosa; consistència feble; textura poc compacta; de color gris-marronós. Sembla ocupar espais entre els nivells 4 i 6.

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú i campaniana.

▪ **Nivell 6.**

Estrat d'enderroc, pedres i tuvot, d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color beige-ataronjat. Es documenta a dreta i esquerra de l'**estructura 4**.

El material arqueològic: —àmfora, grans contenidors i ceràmica comú— es documenta tant en la interfàcies entre els nivells 4 i 6, així com a l'interior del propi nivell 6, però també en posició plana.

▪ **Nivell 7.**

Estrat d'argiles sorrenques amb cendres; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color beige-marronós. Estrat sobre el nivell 6, en l'espai delimitat per les **estructures 1 i 4**.

El material arqueològic es compon de ceràmica comú i un molí o morter de pedra.

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

▪ **Mur 1 (= estructura 1).**

Tram transversal de la muralla exterior del costat septentrional del poblat. Aquest tram de muralla mesura 3,70 m de llarg. Està realitzat amb pedres de mides grans, ben desbastades i carejades. En l'actualitat presenta un esglaonament.

▪ **Estructura 3**

Un sondeig, realitzat durant la passada campanya de l'any 2000, posà al descobert les dues primeres pedres, sobre la roca natural, d'un possible mur que descrivia una trajectòria obliqua. L'ampliació d'aquest sondeig, en la present campanya, ha posat al descobert quatre pedres de dimensions grans, lleugerament carejades, disposades directament sobre la roca natural, que conformen una paret de trajectòria obliqua, irregular, de 0,45 m d'ample i d'1,90 m de llarg, encara que no s'observa una continuïtat més enllà.

La primera identificació com una continuació del **mur 2** (mur exterior), al costat septentrional del canal del reg, de moment no ha estat confirmada.

- **Mur 4 (= estructura 4).**

Paral·lel a la muralla septentrional exterior (**estructura 1**), s'han posat al descobert, parcialment (aprox. 2 m de llargada), dues filades de pedra calcària de mida mitjana, desbastada i carejada, amb un ample de 40 cm. L'excavació en extensió d'aquest sector permetrà conèixer l'entitat i funció d'aquest mur.

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

- **Nivell 3.**

Abundant material arqueològic.

- **Nivell 4.**

El material arqueològic és escàs.

- **Nivell 5.**

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú i campaniana.

- **Nivell 6.**

El material arqueològic: —àmfora, grans contenidors i ceràmica comú— es documenta tant en la interfàcies entre els nivells 4 i 6, així com a l'interior del propi nivell 6, però també en posició plana.

- **Nivell 7.**

El material arqueològic es compon de ceràmica comú i un molí o morter de pedra.

SECTOR 2

El sector 2 és el més oriental, es localitza a la dreta i per sota de l'estructura 3, però només s'ha procedit a retirar el nivell superficial.

A. METODOLOGIA DE TREBALL

En aquest sector s'han identificat:

- quatre nivells arqueològics.

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA

▪ **Nivell 1.**

Estrat (20-30 cm) superficial de terra abocada durant la construcció del canal del reg. Estrat irregular d'argiles sorrenques amb gravetes; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color beige.

El nombrós material arqueològic —àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comuna, campaniana i fusaioles—, identificat en aquest nivell, també inclou tot el material recollit en la terra remoguda mecànicament.

▪ **Nivell 2.**

Estrat (d'uns 20 cm) de sorres argiloses amb graves i còdols; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color blanquinós.

No es documenta material arqueològic.

▪ **Nivell 3.**

Estrat (40-50 cm) d'argiles sorrenques amb gravetes i pedres; d'estructura homogènia; consistència dura; textura homogènia; de

color marró. Estrat dipositat sobre les pedres documentades en aquest sector.

El material arqueològic es abundant: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana i moneda.

▪ **Nivell 4.**

Estrat molt irregular, poc potent (5-15 cm) d'argiles depurades; d'estructura homogènia; consistència força dura; textura molt compacta; de color beige-ataronjat amb una capa superficial de color gris. Es documenta sota al nivell 3, al costat meridional de la filada obliqua de pedres, sobre la roca natural, perllongant-se en el sector 1.

El material arqueològic és escàs, encara que s'ha documentat una cabota de bronze.

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

▪ **Nivell 1.**

El nombrós material arqueològic —àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comuna, campaniana i fusaioles—, identificat en aquest nivell, també inclou tot el material recollit en la terra remoguda mecànicament.

▪ **Nivell 2.**

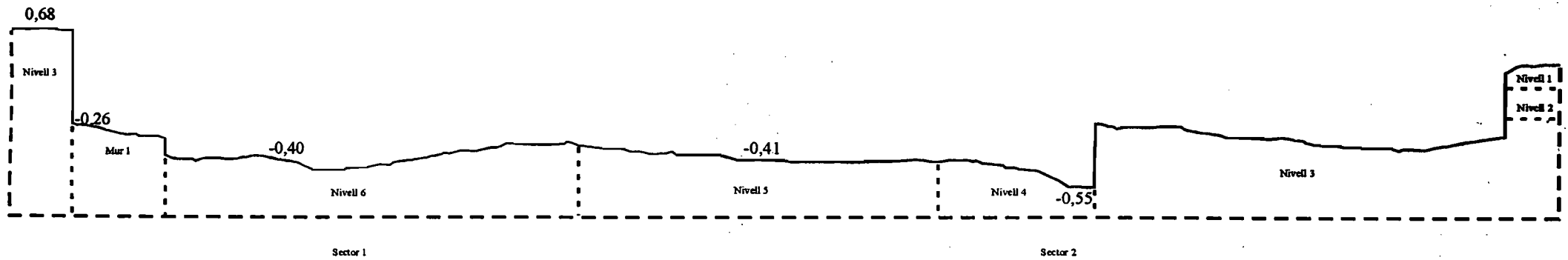
No es documenta material arqueològic.

▪ **Nivell 3.**

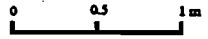
El material arqueològic es abundant: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana i moneda.

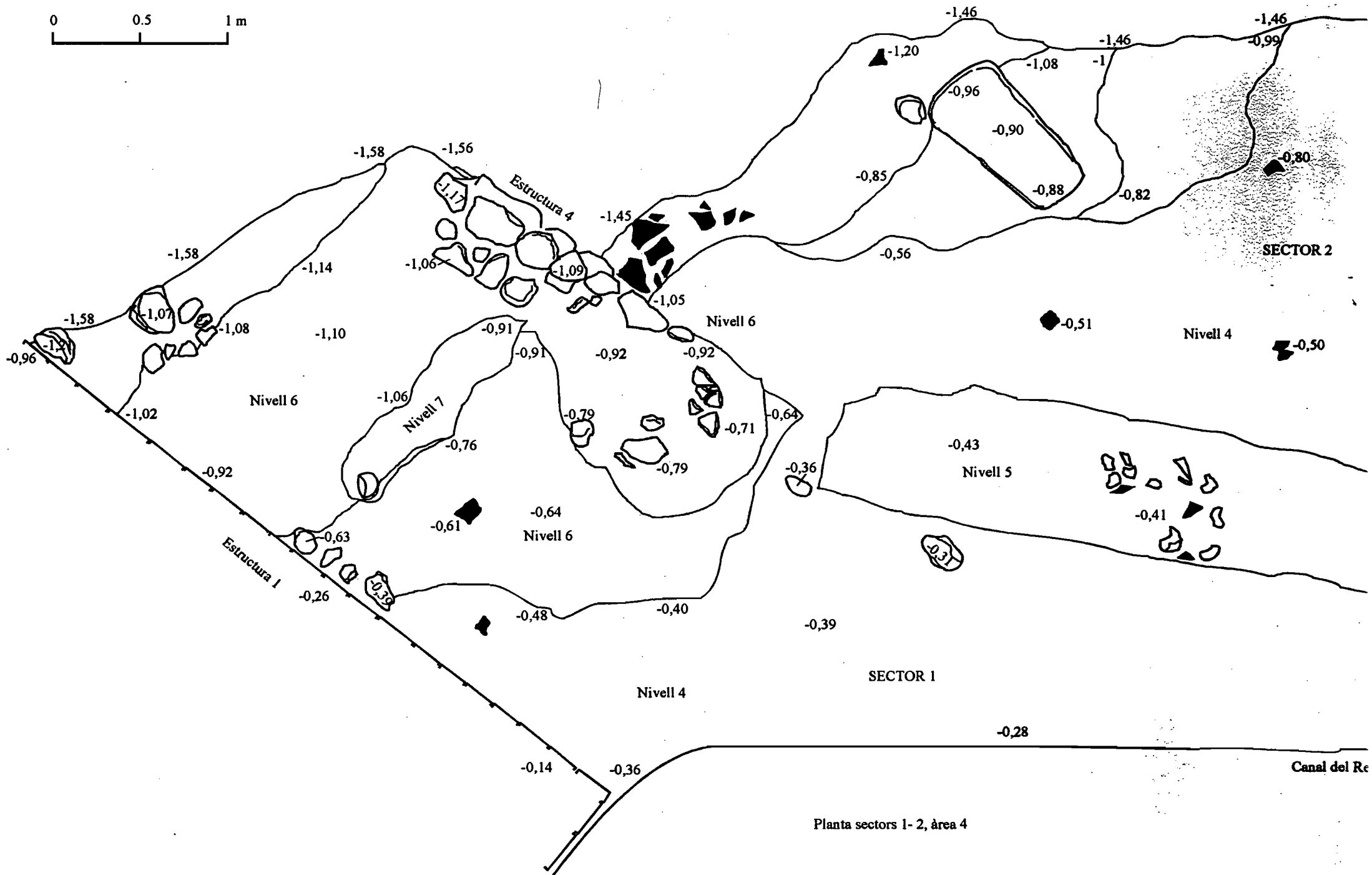
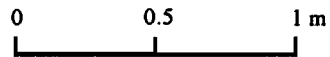
- **Nivell 4.**

El material arqueològic és escàs, encara que s'ha documentat una cabota de bronze.

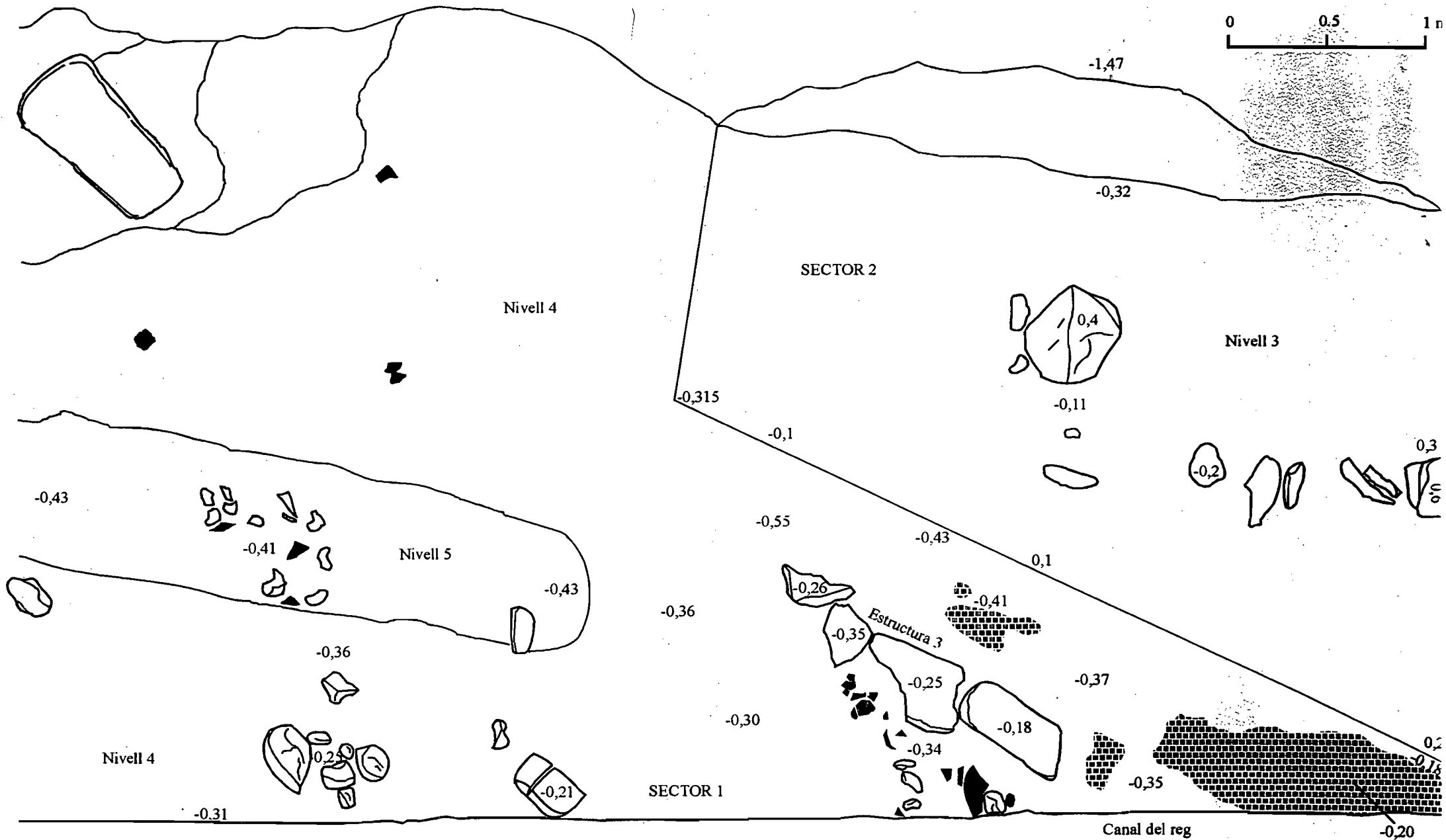

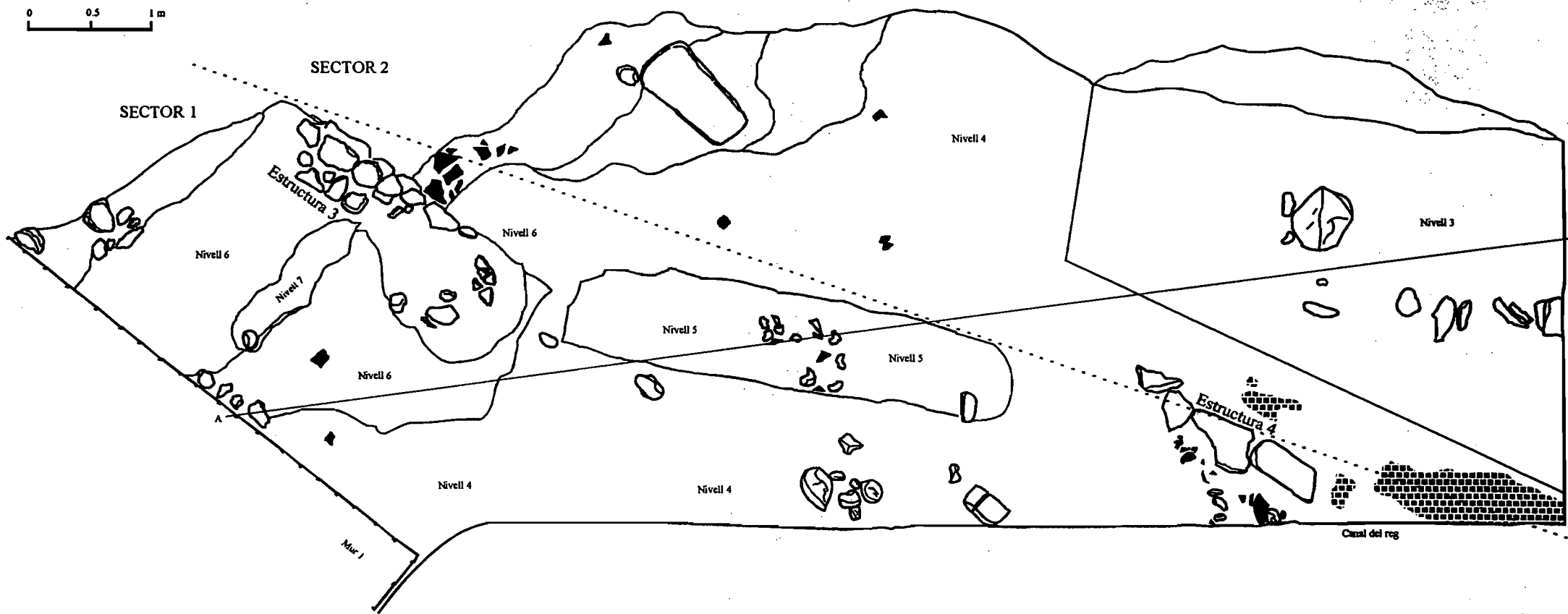
Secció A-A' Sectors 1-2 de l'Àrea 4

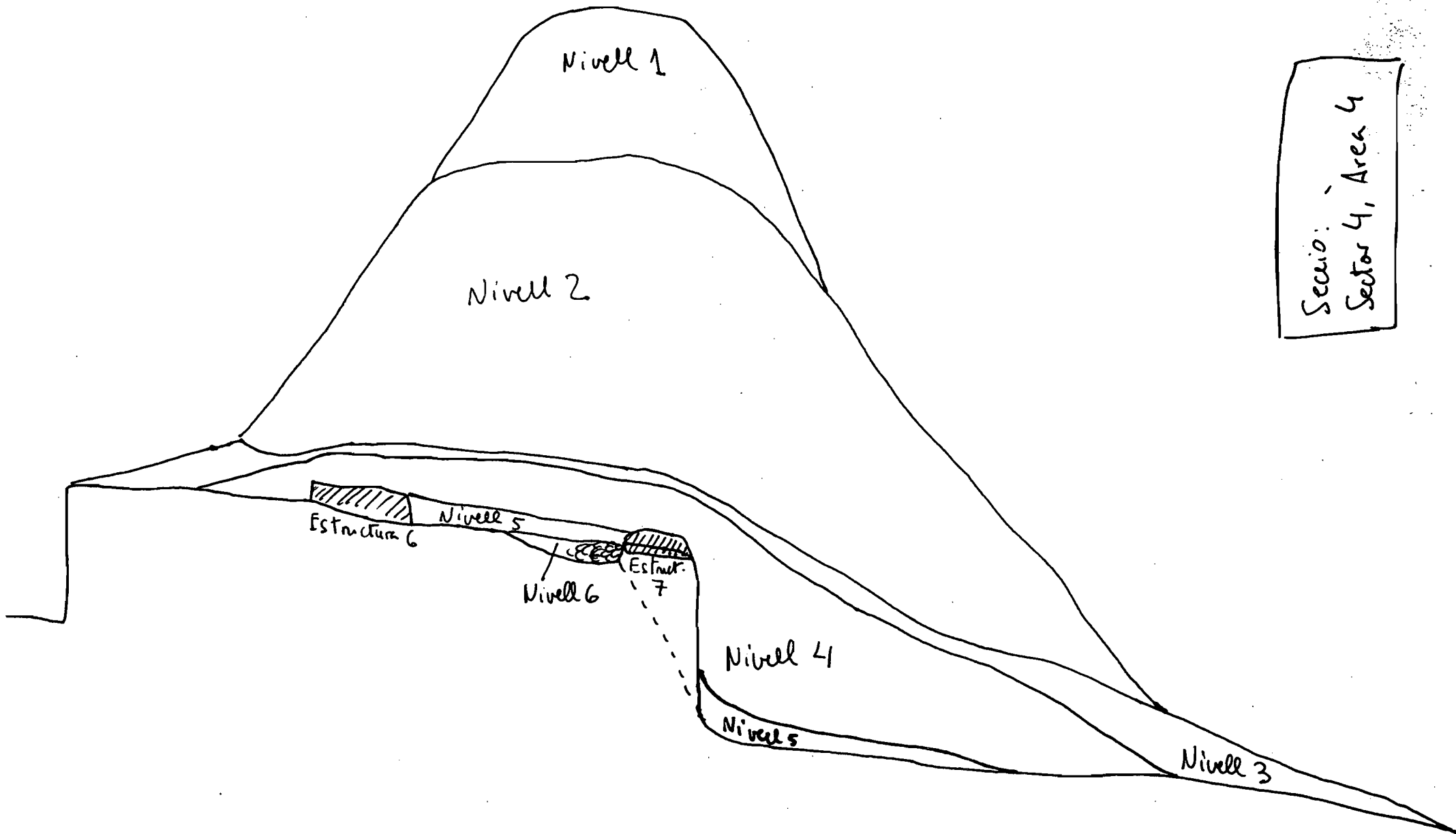

Planta sectors 1- 2, àrea 4

Planta dels sectors 1-2 de l'Àrea 4

Seccio: Sector 4, Area 4

SECTOR 3

A. METODOLOGIA DE TREBALL

A la campanya de l'any 2000 s'observà què, a l'altre costat septentrional del canal del rec, el **mur 1** (= **estructura 1**), la muralla nord fa un gir de 90° cap a l'esquerra. El gran volum de terra acumulat sobre aquest, presumiblement llarg, mur aconsellà no excavar-ho en extensió; sinó limitar-se, en un primer moment, a determinar la seva real extensió.

Amb aquesta fita, per delimitar l'extensió i l'entitat d'aquesta muralla septentrional s'ha procedit a realitzar dos intervencions:

- Primera, una rasa longitudinal d'1 m d'ample, paral·lela a la muralla (**estructura 2 = estructura 1**), d'est a oest. Rasa que ha permès observà tres nivells arqueològics.
- Segona, un sondeig per confirmar l'assentament de l'**estructura 2** sobre la roca natural.

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÁFICA

Nivells arqueològics de la rasa longitudinal d'est a oest (estructura 2).

▪ **Nivell 1.**

Estrat (20-30 cm) superficial de terra abocada durant la construcció del canal del reg. Estrat irregular d'argiles sorrenques amb graves i còdols; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color marronós-beige.

Nombrós material arqueològic: Àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana, ferro.

▪ **Nivell 2.**

Estrat (20-30 cm) d'argiles sorrenques; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color marró. Estrat dipositat sobre la plataforma superior de l'**estructura 2** (= muralla exterior).

Nombrós material arqueològic: Àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comuna, campaniana, ferro i vidre.

▪ **Nivell 3.**

Estrat (d'uns 20 cm) d'argiles sorrenques, còdols grans i pedres; d'estructura homogènia; consistència poc dura; textura polsosa; de color marró. Estrat dipositat sobre la roca natural i adossat a l'**estructura 2** (= muralla exterior).

No s'observa material arqueològic.

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

L'estat actual dels treballs arqueològics en el sector 3 han premés localitzar i delimitar la muralla exterior (= **estructura 2**), de 35 m de llarg.

A l'extrem est de la muralla, la més propera a l'angle de 90° (= **estructura 1**), s'observa una filada de la muralla. Filada de pedres irregulars, de mitja 30-40 cm de llarg i 25-30 cm d'alt, sense desbastar, de roca tipus conglomerat.. A l'extrem oest, les filades conservades són dos i els carreus, de grans dimensions, són de roca del lloc.

El mur (= **estructura 2**) s'assenta directament sobre la roca natural, no hi ha una preparació prèvia de la roca; doncs mentre la meitat occidental del mur s'assenta sobre una plataforma planera de la roca natural, la meitat oriental s'assenta sobre una forta pendent de la roca natural.

Per determinar l'entitat d'aquesta pendent es realitzà un sondeig a la base del mur (sondeig 1).

Sondeig 1.

Sondeig al bell mig del mur. Quadrat de 2 x 2 m, que ens ha permès determinar, sí més no en aquest indret, que el desnivell de la roca venia determinada per una alçada de 0,70 m i un ample d'1 m.

Sobre la roca natural s'observa l'estrat de terra (**Nivell 2**).

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

▪ Nivell 1.

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana, ferro.

▪ Nivell 2.

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana, ferro i vidre.

▪ Nivell 3.

No s'observa material arqueològic.

SECTOR 4

El sector 4 es localitza a la part més occidental de la muralla septentrional exterior.

A. METODOLOGIA DE TREBALL

Per economia de mitjans es decidí obrir una rasa transversal de nord a sud, des de l'**estructura 2** fins al canal del reg. Aquesta rasa longitudinal es prolongà a l'oest fins a confirmar l'acabament de la muralla septentrional l'**estructura 2**). Per cercar la continuïtat d'aquell mur, s'obrí una rasa transversal, observant-se estrats en tres nivells i tres estructures arquitectòniques. L'amplada d'aquesta rasa no és uniforme; primer mesura dos metres, per poder descobrir l'**estructura 1**, i després 80 cm, per posar al descobert les **estructures 2 i 3**.

B. SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA

▪ **Nivell 1.**

Estrat (30-50 cm) superficial de terra abocada durant la construcció del canal del reg. Estrat irregular d'argiles sorrenques amb graves i còdols; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color marronós-beige.

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana.

▪ **Nivell 2.**

Estrat (30-40 cm) d'argiles sorrenques; d'estructura homogènia; consistència dura; textura compacta; de color marró. Estrat dipositat sobre la plataforma superior del mur 1.

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana.

- **Nivell 3.**

Estrat (20-40 cm) d'argiles sorrenques, còdols grans i pedres; d'estructura homogènia; consistència poc dura; textura polsosa; de color marró. Estrat dipositat sobre la roca natural i adossat al mur 1.

No s'observa material arqueològic.

C. ESTRUCTURES ARQUITECTÒNIQUES

- **Estructura 1.**

Estructura semicircular de pedra petita-mitjana (25 cm per 20 cm de mitja) lleugerament desbastada. Estructura que presenta una plataforma superior plana, sota el nivell 2. Aquesta estructura no s'assenta directament sobre la roca natural, sinó sobre el nivell 3 (40 cm); es localitza a l'extrem occidental del mur 1.

- **Estructura 2 (mur 2).**

Mur transversal de pedra calcària de mida petita-mitjana (25 cm per 20 cm de mitja), desbastada per la cara exterior. Es conserven dues filades assentades directament sobre la roca natural. La potencia de la terra acumulada sobre aquest mur (quasi 1'50 m), només a permès determinar la direcció de la paret, però no el seu gruix.

- **Estructura 3.**

A 1 m al nord del canal del reg, la rasa a posat al descobert un possible mur longitudinal de pedra calcària de mida petita-mitjana (25 cm per 20 cm de mitja), desbastada. Sota el nivell 2 es conserven dues filades, disposades irregularment i assentades directament sobre la roca natural, el gruix d'aquesta paret és de 40 cm. L'estreta rasa i la irregularitat de la disposició de les pedres, no permet determinar si certament és un mur o només un apilament o enderroc; l'excavació en extensió ho determinarà.

D. MATERIALS ARQUEOLÒGICS

- **Nivell 1.**

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana.

- **Nivell 2.**

Nombrós material arqueològic: àmfora romana, grans contenidors, ceràmica comú, campaniana.

- **Nivell 3.**

No s'observa material arqueològic.

Els objectius d'aquest any han estat els següents:

La comprovació i estudi del mur, en principi de tipus defensiu, localitzat l'any anterior.

Paral·lelament a aquestes tasques de recerca, s'han portat a terme altres adreçades a l'adequació del recinte que podem resumir en els següents apartats:

Excavació d'alguns testimonis.

Arranjament dels accessos per organitzar l'arribada de màquines i possibles camions a dalt del jaciment.

Realització de la fotografia aèria.

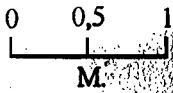
Extracció de mostres per a procedir a les anàlisis micromorfològiques.

Àrea 4

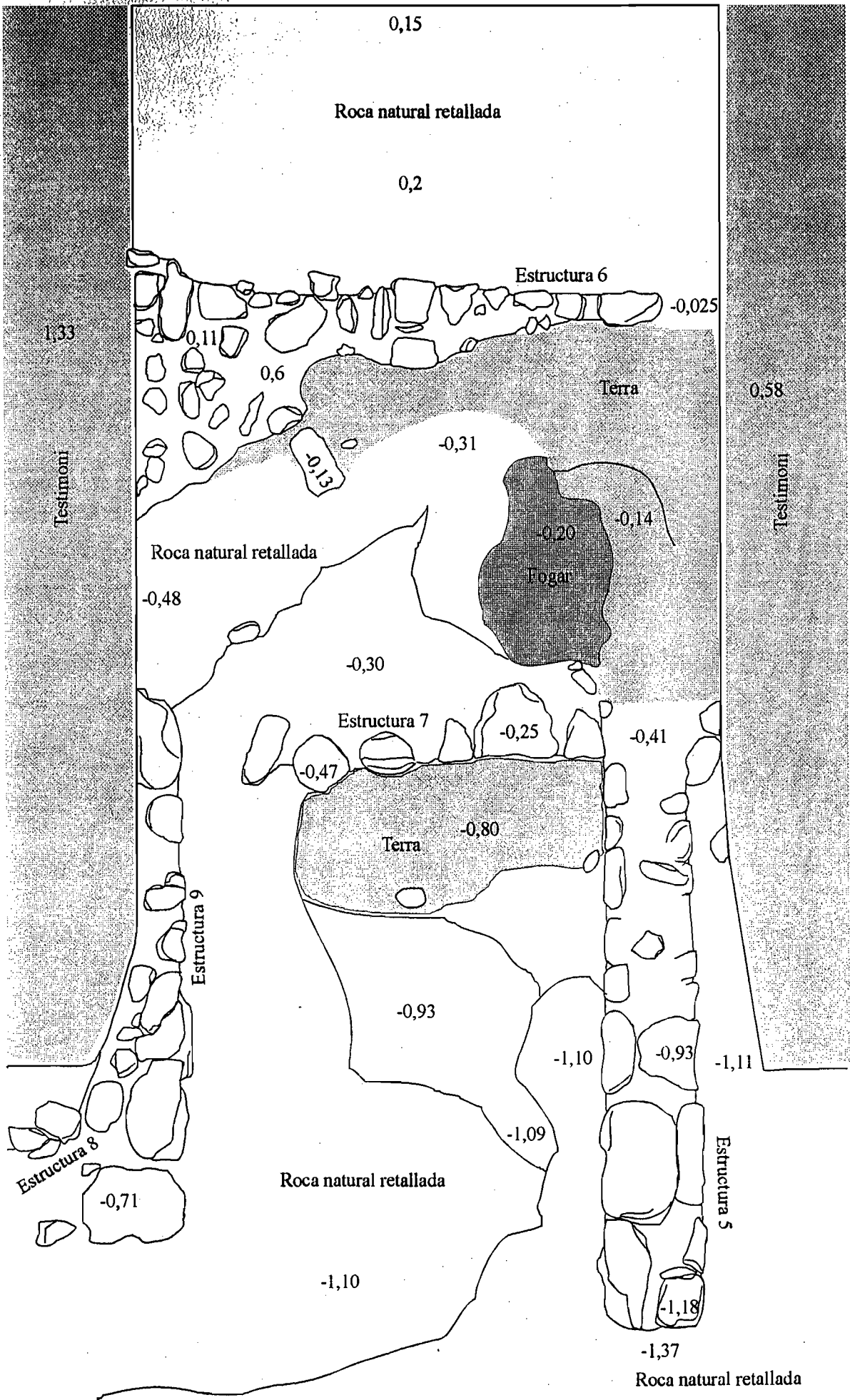
Els treballs d'excavació es van iniciar durant la campanya 200, en la que es van practicar els dos sondeigs abans descrits, per tal de comprovar l'existència d'estructures en aquesta part del turó. Enguany s'han intensificat i han constituït un dels objectius més importants d'aquesta darrera campanya.

Tenint en compte que l'estrat superficial es correspon a totes aquelles terres abocades als anys '50 durant la construcció del canal del rec, vam procedir al rebaix per mitjans mecànics, de forma extremadament controlada, de les primeres capes del sediment, de forma que a la vegada ens permetés arranjar l'accés pel costat nord preveient els treballs d'adequació que s'han de realitzar en un futur pròxim.

Dins d'aquesta àrea s'han diferenciat dues zones 1 i 2 delimitades pel mur localitzat que és la continuació del denominat 1 de l'àrea 1.

Canal del reg

IV.4.4. Estudi preliminar de l'estructura de defensa del vessant septentrional.

Aquest mur, d'aproximadament 31 m de llargada, tanca el recinte pel costat nord. S'assenta directament sobre la roca natural. És la prolongació en angle recte del tram transversal de la murada oriental de l'establiment.

Els treballs efectuats enguany han permès documentar la totalitat del traçat, el qual trobem en un estat de conservació irregular, segons els diferents sectors. En determinats punts només es conserven una o dues filades de blocs, pràcticament sense treballar, generalment de 30-40 cm de llarg per 25-30 cm d'alçada, que gairebé sempre procedeixen de l'extracció del conglomerat que constitueix la roca natural del turó.

V. Estudi del material

El material arqueològic ha continuat essent molt abundant principalment pel què fa a les ceràmiques.

L'estudi ceràmic de la campanya 2001 del jaciment de Sant Miquel de Vinebre (Vinebre, Ribera d'Ebre) es caracteritza per la seva diversitat tipològica i l'estat de conservació del material recuperat, bàsicament causat per la diferent naturalesa de les zones intervingudes i per la metodologia emprada.

La varietat tipològica representada en el següent estudi permet documentar un ampli conjunt ceràmic que comprèn des de ceràmica a mà, grans contenidors, ceràmica comuna, ceràmica ibèrica pintada, importacions (vernís negre, Roig Pompeià, àmfora i parets fines), amb una menor presència de la resta de materials (fauna, indústria lítica, restes malacològiques) representant aquests un 4% de la mostra recollida.

Material que tot i la diversa procedència: nivell superficial, nivells d'abandonament i d'ús, nivells corresponents a les zones d'habitació, etc. Ens permetrà aportar una proposta cronològica concreta.

Metodologia emprada

El total de material arqueològic recuperat a l'establiment de Sant Miquel de Vinebre ha estat de 13.075 fragments distribuïts segons la tipologia establerta en la taula de quantificació de materials.¹

Aquests materials han estat separats en primer lloc segons la seva Unitat Estratigràfica i a continuació segons el seu tipus material (ceràmic, lític, os), recuperant la resta de la informació en la seva fitxa corresponent.

El material ceràmic s'ha completat d'acord amb la fitxa que presentem a continuació, en la qual es consideren no solament els tipus als quals pertanyen els diversos fragments, sinó també els diferents aspectes tècnics que els caracteritzen. Comprèn els següents apartats:

¹ Veure taules annexes

FITXA CERÀMICA SANT MIQUEL DE VINEBRE

JACIMENT: ANY: 2001 SECTOR: ESTRAT: REFERÈNCIA:

IDENTIFICACIÓ:

DESCRIPCIÓ

TIPUS					
vora	fons	nansa	informe	total	n. min individ.

CLASSIFICACIÓ – CRONOLOGIA

TIPUS DE PASTA

Depurada / no depurada / amb desgreixant (quars, mica, altres)

TÈCNICA DE FABRICACIÓ

A mà / a torn lent / a torn ràpid / a motlle / ensamblada

ACABAT INTERIOR

Groller / allisat / polit / espatulat / brunyit / brunyit metàl·lic/ pentinat-raspat / engalbat

ACABAT EXTERIOR

Groller / allisat / polit / espatulat / brunyit / brunyit metàl·lic/ pentinat-raspat / engalbat

DECORACIÓ INTERIOR

Incisa / impresa / puntejada / excisa / esgrafiada / pintada/ en relleu / mixta

DECORACIÓ EXTERIOR

Incisa / impresa / puntejada / excisa / esgrafiada / pintada/ en relleu / mixta

COCCIÓ

Regular / irregular

Oxidant / reductora / mixta

OBSERVACIONS

BIBLIOGRAFIA

TIPOLOGIA:

Ceràmica grollera de cuina
Ceràmica ibèrica oxidada
Ceràmica grisa ibèrica
Ceràmica ibèrica pintada
Ceràmica ibèrica pasta sandvitx
Ceràmica grisa de la costa catalana
Gran contenidor
Àmfora ibèrica

Àmfora massaliota
Àmfora feno-púnica
Àmfora greco-itàlica
Àmfora itàlica
Àmfora gàl·lica
Àmfora hispànica
Àmfora bètica
Àmfora Tarraconense
Àmfora lusitana
Àmfora africana
Àmfora oriental

Ceràmica comuna romana oxidada
Ceràmica comuna romana reduïda
Parets fines

Vernís negre:
Imitació de vernís negre
Campaniana A
Campaniana A tardana
Campaniana B
Campaniana C

Disc
Morter
Dòlia
Sense determinar

Ceràmica vidrada
Silex
Fauna
Ferro
Vidre
Elements constructius
Altres

Nom del jaciment, any, sector, estrat i referència.

Identificació i descripció de la peça.

Diversos apartats que fan referència al tipus ceràmic, la classificació i cronologia, el tipus de pasta, la tècnica de fabricació, els acabats interior i exterior, la decoració interior i exterior, el tipus de cocció i la tipologia. També comprèn d'un apartat sobre observacions i la bibliografia pertinent.

Estudi quantitatiu

Els nivells excavats durant la campanya 2001 han estat especialment significatius tant pel volum de restes de material que ens han proporcionat com per la seva representativitat.

Cal destacar en aquesta tipologia, el domini pràcticament absolut de dos tipus de material arqueològic. En primer lloc la ceràmica comuna al torn, majoritàriament de cocció oxidant, i en segon lloc la presència de grans contenidors, significat el 89 % de la mostra recollida.

En segon lloc, cal esmentar la gran diferència tipològica entre la ceràmica al torn, molt abundant en el jaciment i la ceràmica a mà, que es representa en un percentatge molt menys elevat. La presència del material d'importació serà cabdal per permetre'ns un ajustament cronològic de la part estudiada durant aquestes darreres intervencions i del jaciment en general.

Cal destacar l'important índex de fragmentació de les peces que en dificulta la restitució de les peces.

BREU DESCRIPCIÓ DEL MATERIAL ARQUEOLÒGIC

NIVELL 2

Ceràmica de cuina

Argila no depurada de color beix-negrós amb desgreixant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és polit; i l'exterior segons les peces és groller, allisat, polit i brunyit. La cocció és regular, de tipus mixta.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
53-59, 107-114, 158-166	Vores	20	20
60-61, 115-116, 167	Fons plans	5	
	Informes	122	

Ceràmica ibèrica oxidada

Argila depurada de color taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
9-25, 43, 75-87, 122-142, 144-147	Vores	56	56
26-29, 94, 96, 143, 148, 152	Fons anular	9	
30-33, 149	Fons pla ressaltat	5	
34-35, 95, 150-151	Fons pla	5	
36, 88	Nanses de cinta	2	
37-41, 89-93, 153-156	Nanses tubulars	14	
42	Nansa bífida	1	
157	Tapadora	1	1
	Informes	1497	

Ceràmica grisa ibèrica

Argila depurada. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus reductora.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
117-119, 174-175	Vores	5	5
120, 177	Peu anular	2	
176	Nansa de cinta	1	
	Fragment informe amb forat	4	
	Informes	35	

Ceràmica ibèrica pintada

Argila depurada de color beix-taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. Decoració pintada amb bandes de color vinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	12	12

Gran contenidor

Argila depurada de color beix-taronja, amb desgrexiant de quars. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
1-4, 69-70, 121	Vores planes	7	7

5-6	Peu anular	2	
7-8	Nanses tubulars	2	
71-74	Nanses bífides	4	
	Informes	198	

Àmfora itàlica

Argila porosa, depurada de color marronós, amb desgrexiant de partícules de mica negra. L'acabat exterior presenta una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Pivot massís	2	2
	Informes	23	

Àmfora bética

Argila depurada de color beige. L'acabat exterior presenta una engalba de color marró-verdós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	3	

Àmfora tarraconense

Argila depurada de color taronja-vermellós. Algunes peces presenten una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Vora	1	1
	Informes	8	

Parets fines

Argila molt depurada de color taronja. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
68	Vora	1	1
	Informes	3	

Campaniana C

Argila molt depurada de color gris-grogrec. Vernís poc espès, repartit uniformement, ben adherit.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
62-64, 97-105, 168-171	Vores	16	16
65, 106, 172-173	Fons	4	
	Informes	25	

Morter

Argila no depurada de color taronja, amb desgrexiant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és groller i l'exterior allisat. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
65-67	Vores	3	1

Dolia

Argila depurada de color taronja, amb desgrexiant de petites partícules de mica. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat exterior presenta una engalba blanquinosa. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	7	

Pondera

Dos pondera trapezoïdals d'argila depurada de color taronja.

Elements constructius

Quatre fragments de teula moderna

Ceràmica vidrada

Quatre fragments de ceràmica vidrada moderna de color verd.

NIVELL 3

Ceràmica de cuina

Argila no depurada de color beix amb desgreixant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és allisat; i l'exterior també allisat. La cocció és regular, de tipus mixta.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
27-31	Vores	5	5
32	Fons pla	1	
	Informes	19	

Ceràmica ibèrica oxidada

Argila depurada de color taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
8-19	Vores	11	11
20-21	Nanses tubulars	2	
	Informes	286	

Ceràmica grisa ibèrica

Argila depurada. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat; i l'exterior també allisat. La cocció és regular, de tipus reductora.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	1	1

Ceràmica ibèrica pintada

Argila depurada de color beige-taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és un engalbat i l'exterior també. Decoració exterior pintada amb bandes de color vinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	2	2

Gran contenidor

Argila depurada de color beige-taronja amb desgreixant format per petites partícules de quars. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat; i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
1-5	Vores planes	5	5
6-7	Fons	2	
	Informes	68	

Àmfora itàlica

Argila porosa, depurada de color marronós, amb desgreixant de partícules de mica negra. L'acabat exterior presenta una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	3	

Àmfora bètica

Argila depurada de color beige. L'acabat exterior presenta una engalba de color marró-verdós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	2	

Àmfora tarraconense

Argila depurada de color taronja-vermellós. Algunes peces presenten una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	3	

Parets fines

Argila molt depurada. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
22	Fons	1	1

Campaniana C

Argila molt depurada de color gris- groguenc. Vernís poc espès, repartit uniformement, ben adherit.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
23-25	Vores	3	3
26	Fons	1	

Morter

Argila no depurada amb desgreixant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és groller; i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
33	Vora	1	1

NIVELL 4

El nivell 4, d'aquest sector 4, és pobre pel que fa al material ceràmic documentat. Tan sols s'han recuperat 65 fragments.

Ceràmica ibèrica oxidada

Argila depurada amb desgreixant format per petites partícules de quars. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és un engalbat blanquinós; i l'exterior també presenta un engalbat. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
9-10	Nanses tubulars	2	2
	Informes	9	

Gran contenidor

Argila depurada de color taronja amb desgreixant format per partícules molt petites i aïllades de quars. Tècnica de fabricació amb torn ràpid. L'acabat interior és un engalbat blanquinós; i l'exterior també presenta un engalbat. La superfície exterior

d'algunes peces presenten bandes rugoses. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
1-4	Vores planes	5	4
5-8	Nanses bifides	4	
	Informes	45	

Ceràmica d'importació

Entenem com a ceràmica d'importació aquella que té una fabricació forana al territori ampli de l'assentament i que és produïda de forma sistemàtica i comercialitzada mitjançant mecanismes d'intercanvi i de comerç a través d'unes vies establertes.

Del material recuperat durant la nostra intervenció, un 15 % pertany a aquest grup ceràmic.

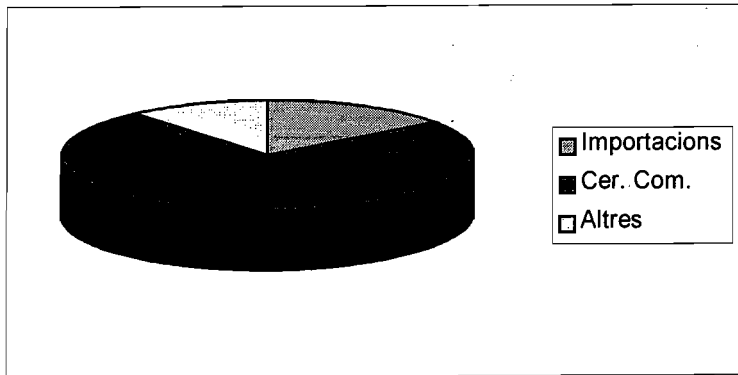
Dins d'aquest material d'importació es poden distingir diversos grups segons la seva naturalesa:

Ceràmica de vernís negre, la ceràmica més representada en el jaciment de Sant Miquel d'aquesta tipologia pertany a les formes de la Campaniana B, tot i que també es documenta alguna Campaniana A tardana, entre altres.

Ceràmica grisa ibèrica o costa catalana, aquesta tipologia apareix documentada de forma variada a l'establiment del Sant Miquel, sense que es pugui precisar la seva procedència, es tracta de formes pertanyen a la vaixela de taula del món ibero-romana.

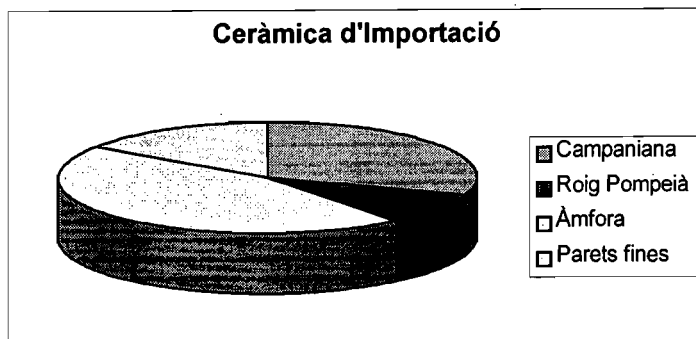
Ceràmica comuna romana, en aquest conjunt s'hi poden inclou les ceràmiques conegudes com a parets fines, i la vaixela de cuina coneguda com a Roig Pompeià.

Un altre grup pertany als grans recipients: les àmfores.

Ceràmica de vernís negre

Dins la ceràmica de vernís negre s'inclouen aquelles peces que haurien format part de la vaixel·la de luxe on s'inclouen els vasos de taula de pasta molt fina i depurada de cocció oxidant i "vernís" reductor negre i brillant amb decoració estampada amb un clar predomini de l'anomenada Campaniana B i imitacions occidentals (anteriorment anomenades B-oïdes) d'aquest grup. Com s'ha esmentat la ceràmica d'importació de vernís negre trobada al jaciment representa una petita proporció dins el conjunt de material documentat; tot i que aquesta apareix de forma representativa i permet ajustar la datació de la seqüència estratigràfica².

Com es pot observar en la gràfica anterior, dins el gran conjunt de les importacions en predomina la presència de la ceràmica anomenada Campaniana, especialment el sub-tipus Campaniana B i B-oïde tot i que el tant per cent més important pertany al conjunt amfòric (àmfora romana, alguna púnico-ebussitana).

L'estudi i classificació d'aquest tipus ceràmic es detalla a continuació:

² Veure inventaris.

	FORMA	PRODUCCIÓ	CRONOLOGIA
sm01-4.1	M2252c2	Camp B	segona meitat s. II aC
sm01-4.2	M2252a1	Camp B	140-120 aC
sm01-4.45	M2245c1	Camp B	180-100 aC
sm01-4.3	M2245b1	Camp B	140-100 aC
sm01-4.46	M2364	Camp B	130-30 aC
sm01-4.6	M2252	Camp B	300-100 aC
sm01-4.7	M2984	Camp A	130-70 aC
sm01-4.8	M2284	Camp B	c. 100 aC
sm01-4.127	M7541	Camp B	300-100 aC
sm01-4.13	M.7722	Camp B	300-100 aC
sm01-4.124	M2283	Camp B	100-25 aC
sm01-4.130	M2566a	Camp B (oïde)	150-100 aC
sm01-4.125	M2286d	Camp B	185-115 aC
sm01.4-138	M2258	Camp B	150-75 aC
sm01-4.122	M2255b	Camp B	150-100 aC

Descripció de les formes:

Sm01-4.1: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2252 c2, Lattara Camp-B 5. La pasta d'aquesta ceràmica és de color groc clar amb un vernís negre-blavós, en força mal estat de conservació. Vora que formaria part d'un plat de llavi rectilini entrant no carenat i lleugerament arrodonit, de peu elevat amb una motllura exterior, amb un diàmetre oscil·lant entre els 19 i els 32 cm. Aquesta variant pot anar decorada amb una decoració a rodeta en petits cercles.

Sm01-4.2: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2252 a1, Lattara Camp B-5, la pasta ceràmica d'aquesta peça és de color groc-marró clar amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Es tracta d'una vora que formaria part d'un plat de llavi rectilini entrant i lleugerament arrodonit, de peu elevat amb una motllura exterior, amb un diàmetre oscil·lant entre els 19 i els 32 cm. Aquesta variant pot presentar una decoració a rodeta.

Sm01-4.45: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2245 c1, Lattara Camp B-8b, Lamboglia 148-149. La pasta ceràmica d'aquesta peça és de color grogós amb un vernís de color negre en força mal estat de conservació. Es tracta d'una vora que formaria part d'un copa baixa de paret convexa, sense carena, fons anular sortint a l'exterior i possiblement decorat amb palmetes o losanges.

Sm01-4.3: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2245 b1, Lattara Camp B-8b, Lamboglia 148-149. La pasta ceràmica d'aquesta peça és de color grogós amb un vernís de color negre en força mal estat de conservació. Es tracta d'una variant de la peça anterior que segueix la mateixa tipologia de vora que formaria part d'un copa baixa de paret convexa, sense carena, fons anular sortint a l'exterior i possiblement decorat amb palmetes o losanges.

SM01-4-46: fragment de base de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2364, Lattara Camp B. La pasta ceràmica d'aquesta peça és de color atarnejat-grogós amb un vernís de color negre en força bon estat de conservació. Es tracta d'una base que formaria part d'un copa baixa de paret convexa, amb incisions exteriors i llavi arrodonit. El fons és anular amb peu de secció triangular. El fons interior freqüentment està decorat amb un cercle incís isolat o amb cercles concèntrics.

Sm01-4.6: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2252, Lattara Camp B-5, Lamboglia 146-147. La pasta d'aquesta peça és de color groc-marró clar amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Es tracta d'una vora que formaria part d'un plat de llavi rectilini entrant i lleugerament arrodonit, de peu elevat amb una motllura exterior, amb un diàmetre oscil·lant entre els 19 i els 32 cm. Aquesta peça podia presentar una decoració interior.

Sm01-4.7: fragment de vora de Campaniana A corresponent a la forma Morel 2984, Lattara Camp-B. La pasta d'aquesta peça és de color ataronjat-vermellós amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Plat de base plana i carenada amb un peu de secció triangular sense ressalt interior. Aquesta peça presenta una decoració interior.

Sm01-4.8: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2284, Lattara Camp B-7, Lamboglia 147-148. La pasta d'aquesta peça és de color beige clar amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Plat de base plana i carenada amb un peu de secció triangular sense ressalt interior. Aquesta peça sol tenir tres diàmetres associats que varien entre els 19 cm i els 32 cm; sol presentar una decoració interior.

Sm01-4.127: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 7541, Lattara Camp B-3. La pasta d'aquesta peça és de color beige clar amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Es tracta d'un fragment de pixis, de paret vertical lleugerament exvasant i llavi arrodonit. Només es conserva la part superior de la peça.

Sm01-4.13: fragment de base de Campaniana B corresponent a la forma Morel 7722, Lattara n.6. La pasta d'aquesta peça és de color beige clar amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Es tracta d'un fragment de base, de peu anular i secció lleugerament triangular del que no podem recuperar el diàmetre.

Sm01-4.124: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2283, Lattara n.6. La pasta d'aquesta peça és de color beige clar amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça.

Sm01-4.130: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2566 a. La pasta d'aquesta peça és de color beige-grisós amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Plat de base plana i carenada amb un peu de secció triangular sense ressalt interior. Aquesta peça sol presentar un diàmetre que oscil·la al voltant dels 20 cm i sol presentar una decoració interior.

Sm01-4.125: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2284, Lattara Camp B. La pasta d'aquesta peça és de color beige-marró amb un vernís negre de bona qualitat, tot i el força mal estat de conservació de la peça. Es tracta d'una peça de vaixel·la de taula, un plat de base plana i carenada amb un peu sense ressalt interior. Al tractar-se d'un fragment tant reduït no es pot afinar el seu diàmetre exacte.

Sm01-4. 138: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2258, Lattara n.6. La pasta d'aquesta peça és de color beige amb un vernís negre de bona qualitat a la seva cara exterior. Objecte que formaria part d'un plat de base plana i carenada amb un peu de secció triangular sense ressalt interior. Aquesta peça sol tenir diversos diàmetres associats i sol presentar una decoració interior.

Sm01-4.122: fragment de vora de Campaniana B corresponent a la forma Morel 2255 b, Lattara n.6. La pasta d'aquesta peça és de color beige, gris clar amb un vernís negre de mala qualitat. Es tracta d'un plat de base plana i carenada amb un peu de secció triangular sense ressalt interior, de llavi arrodonit i entrant. Aquesta peça sol presentar una decoració interior, a rodeta, associada que no s'ha conservat.

La resta de fragments informes ceràmics pertanyen, en la seva totalitat a la Campaniana B, o B-oïdes.

Roig Pompeià

La presència d'aquest tipus de material d'importació és força escàs, tot i així s'han documentat un total de 8 fragments tres d'ells amb forma.

n.1- Fragment de vora de ceràmica de cuina romana, roig pompeià. Aquesta peça ha perdut pràcticament la totalitat del seu vernís i es conserva part de la vora. La pasta és de color marró-beige, amb un desgreixant fi volcànic i presenta evidències d'haver estat en contacte amb el foc.

n.2- Fragment de base de ceràmica de cuina romana, roig pompeià. Aquesta peça ha perdut pràcticament la totalitat del seu vernís. La pasta és de color marró-beige, amb un desgreixant fi volcànic i presenta evidències d'haver estat en contacte amb el foc. Conserva en un dels seus extrems part d'un vernís de tonalitat vermelloso-granate.

n.3- Fragment de vora de ceràmica de cuina romana, roig pompeià. Aquesta peça ha perdut pràcticament la totalitat del seu vernís. La pasta és de color marró-beige, amb un desgreixant fi volcànic.

La datació d'aquests exemplars es pot datar cap el 125 aC- 75 aC, fet que coincideix amb la cronologia de la resta del material ceràmic.

Ceràmica comuna

La pasta de la ceràmica grisa respon a unes mateixes característiques: ceràmica fina molt depurada, de textura metàl·lica i amb desgreixant molt ben depurat. Tanmateix segons la cocció, cal diferenciar entre les pastes de cocció reductora, presents en el jaciment, en escassa proporció, de les de cocció oxidant.

No s'han trobat restes senceres de vasos ceràmics d'aquesta tipologia i els fragments localitzats permeten individualitzar algun tipus de recipient. Es tractaria de bols o escudelles que es defineixen per la presència d'una vora còncava, de diàmetre de petites dimensions i arrodonit. Amb la presència d'un peu alçat o anular.

Ceràmica al torn

El percentatge més alt recuperat correspon a la ceràmica comuna a torn, ja sigui aquesta de cocció reduïda com de cocció oxidant. Aquest tipus ceràmic representa un 85% del total de fragments recuperats. L'estat de conservació del material és relativament bo, tot i el seu elevat índex de fragmentació.

Part d'aquests fragments presenten un acabat a la seva superfície, podent arribar a portar una engalba exterior. Les peces decorades són força escasses, a part de la ceràmica pintada ibèrica, significativament representada al jaciment amb la forma Khalatos.

Segons les formes representades es pot establir certa tipologia de les peces:

- Vores convexes de llavi gruixut, amb gran tendència a la forma globular.
- Vores convexes de llavi allargat i prim, que poden tenir l'arrencament de la nansa a la mateixa altura que el llavi.
- Vores convexes de llavi allargat i prim amb inflexió al coll.
- Vores rectes de llavi enguixit i coll estret i alt.
- Vores còncaves amb llavis arrodonits, corresponent a la forma de bol.

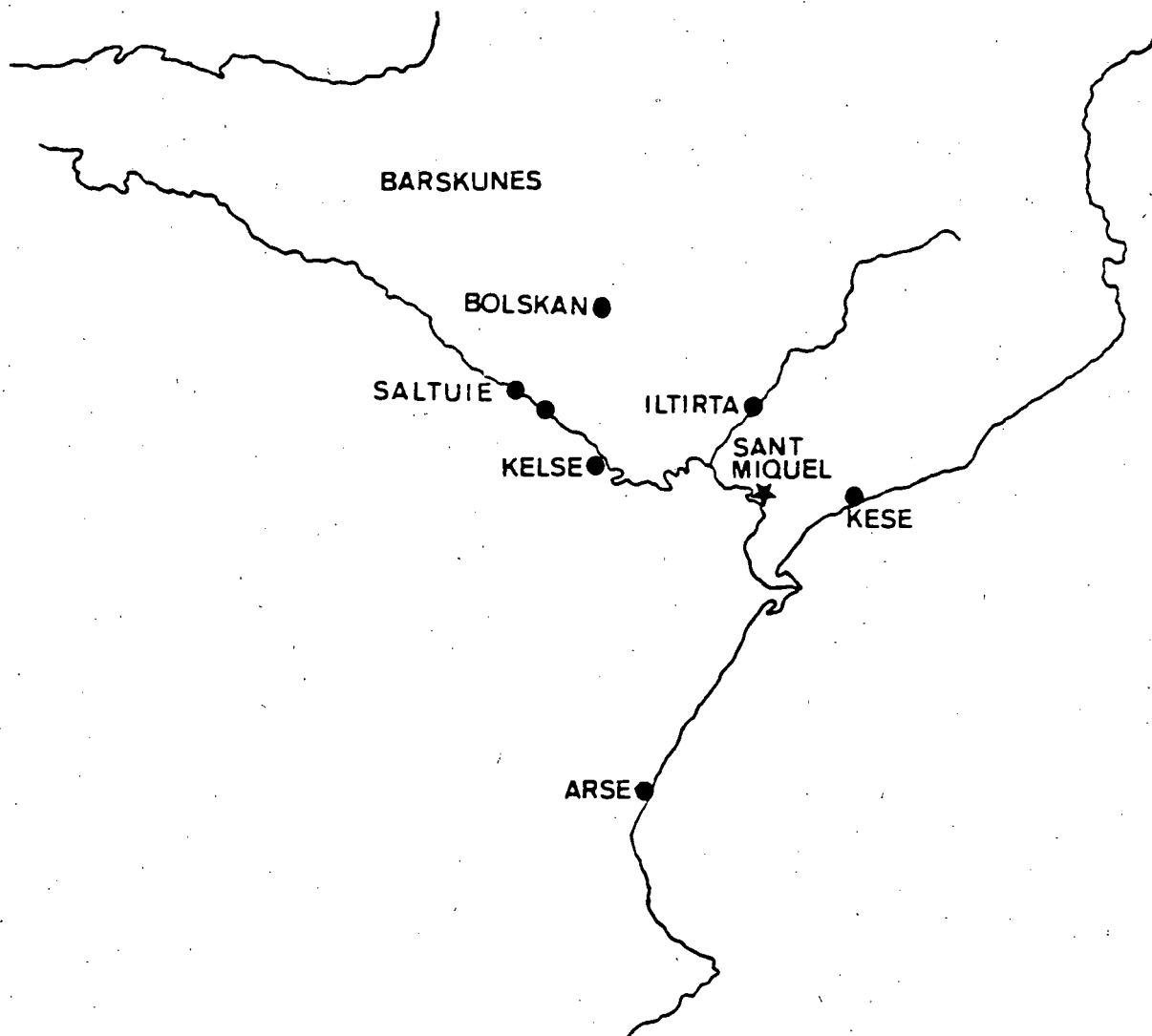
Ceràmica a mà

L'escassa presència d'aquest tipus ceràmic fa difícil establir-ne una tipologia i una seqüenciació concretes. Es tracta de fragments, en la seva majoria informe, de coccio principalment reduïda i amb abundant desgreixant de quars.

En els casos que podem reconstruir formes pertanyen als tipus identificats durant les campanyes precedents.

V.4 Estudi del material numismàtic

Les monedes que s'han trobat durant aquesta campanya es troben en curs d'estudi.

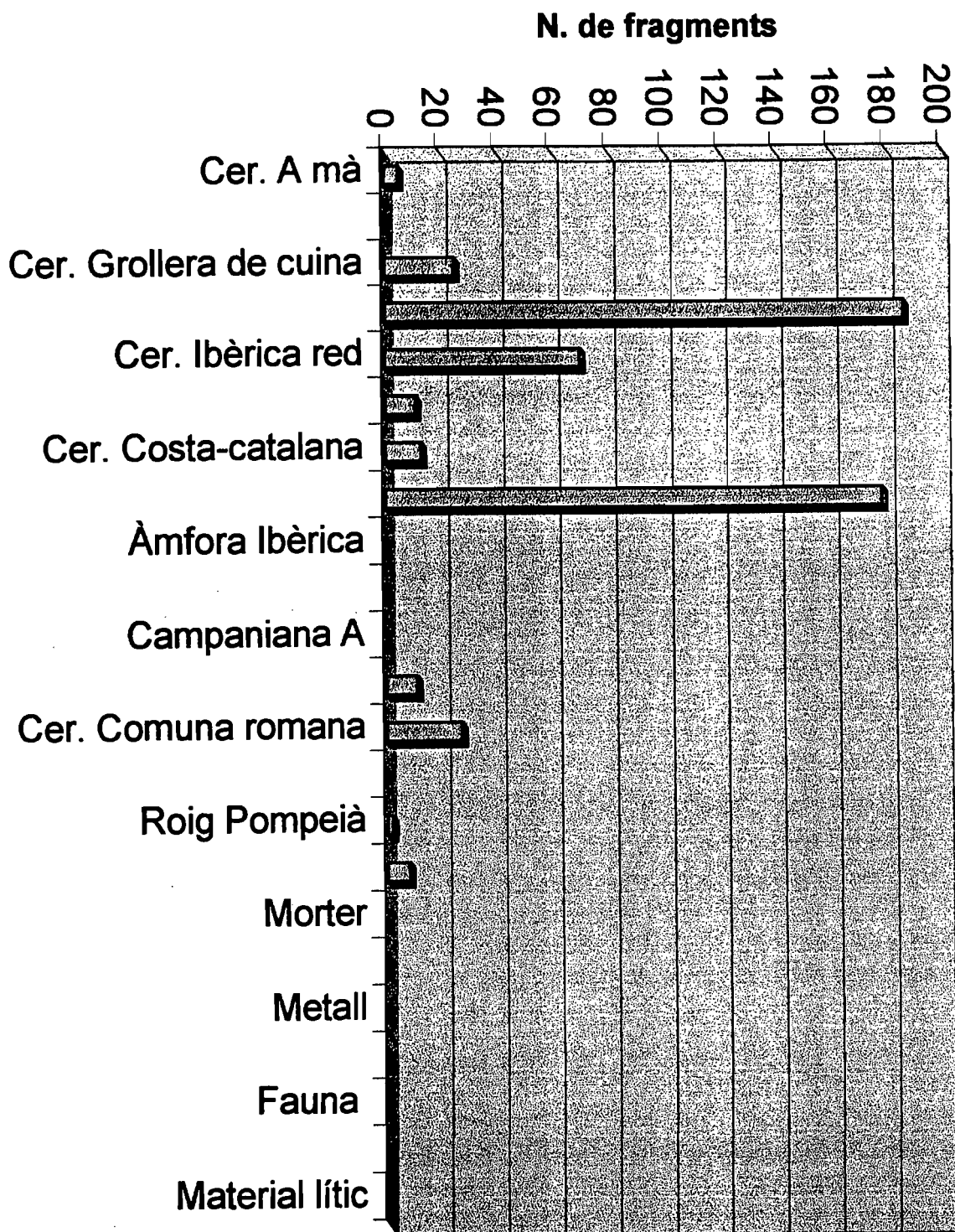
Seqües ibèriques presents a Sant Miquel.

Quantificació del material

AREA:4
ZONA:
SECTOR:1
QUADRE:1

	sense forma	vores	fons	nansa	decorada	n. Min. Ind.	N. Frag.	TOTALS
er. A mà	4	0	1	0	0	5	5	5
cer. Brunyida	0	0	0	0	0	0	0	0
Cer. Grollera de cuina	17	6	2	0	0	25	25	25
er. Ibèrica ox	172	8	4	2	0	186	186	186
Cer. Ibèrica red	50	12	5	3	0	70	70	70
Cer. Ibèrica pintada	10	1	0	0	0	11	11	11
er. Costa-catalana	12	0	1	0	0	13	13	13
Gran Contenidor	159	12	3	4	0	178	178	178
Amfora Ibèrica	0	0	0	0	0	0	0	0
Campaniana (indet.)	0	0	0	0	0	0	0	0
Campaniana A	0	0	0	0	0	0	0	0
Campaniana B	7	4	0	0	0	11	11	11
er. Comuna romana	12	5	6	4	0	27	27	27
parets fines	0	0	0	0	0	0	0	0
Roig Pompeià	2	0	0	0	0	2	2	2
Amfora romana	4	2	0	2	0	8	8	8
Morter	0	0	0	0	0	0	0	0
Material constructiu	3	0	0	0	0	0	0	0
metall	0	0	0	0	0	0	0	0
vidre	0	0	0	0	0	0	0	0
Fauna	0	0	0	0	0	0	0	0
Malacologia	0	0	0	0	0	0	0	0
Material lític	0	0	0	0	0	0	0	0
	452	50	22	15	0			536

total: 538

SM01-4.1.1

Quantificació del material

REA:4

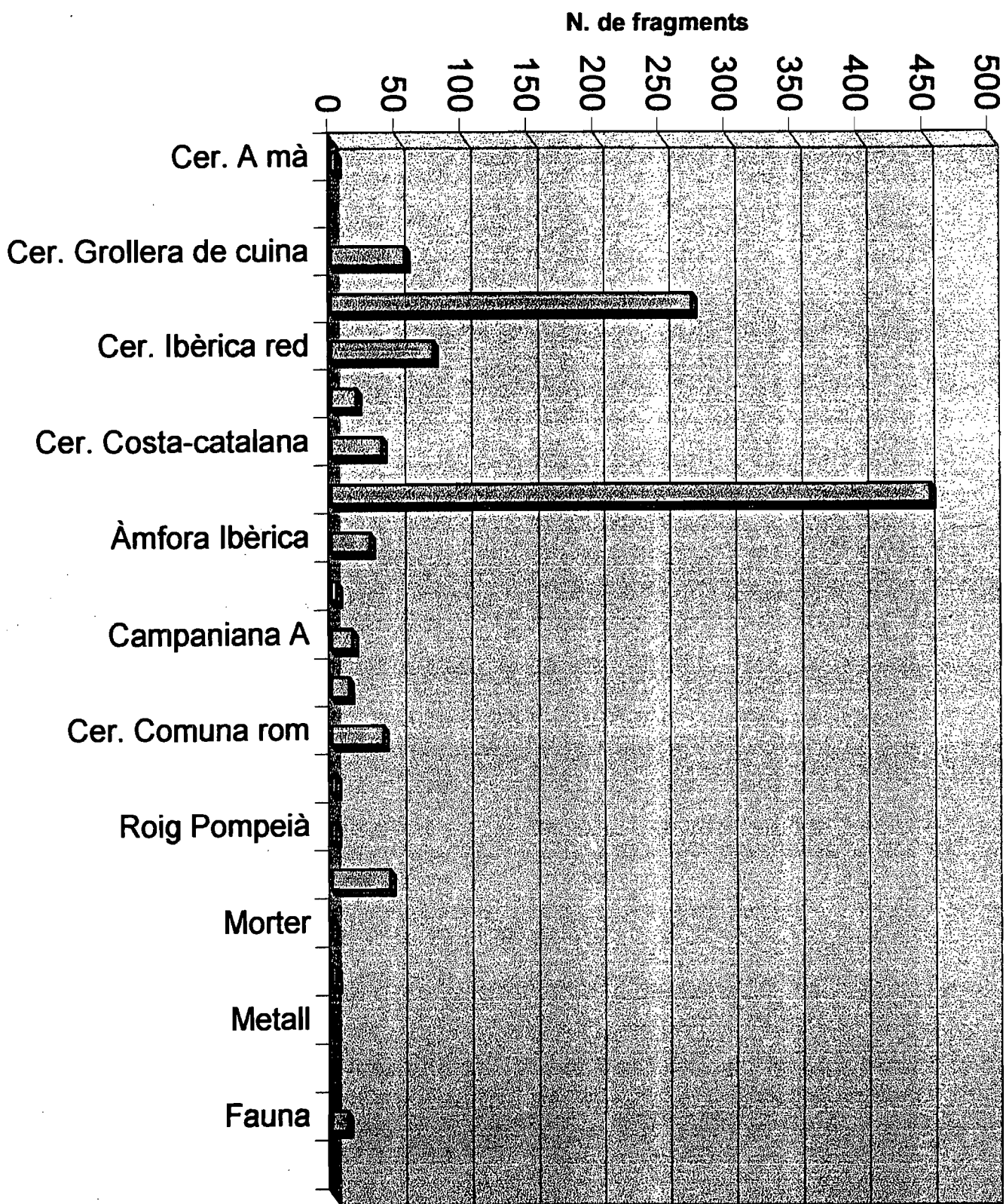
ZONA:

SECTOR:1

QUADRE:2

	sense forma	vores	fons	nansa	n. Min. Ind.	N. Frag.	TOTALS
Cer. A mà	4	0	0	0	4	4	4
Cer. Brunyida	0	0	0	0	0	0	0
Cer. Grollera de cuina	36	8	7	5	56	56	56
Cer. Ibèrica ox	242	18	7	6	273	273	273
Cer. Ibèrica red	59	10	6	2	77	77	77
Cer. Ibèrica pintada	15	4	0	0	19	19	19
Cer. Costa-catalana	32	4	2	0	38	38	38
Gran Contenidor	419	20	8	6	453	453	453
Amfora Ibèrica	15	6	2	6	29	29	29
Campaniana (indet.)	4	0	0	0	4	4	4
Campaniana A	4	4	8	0	16	16	16
Campaniana B	6	3	4	0	13	13	13
Cer. Comuna rom	31	6	2	0	39	39	39
Parets fines	3	0	0	0	3	3	3
Roig Pompeià	3	0	0	0	3	3	3
Amfora romana	28	8	4	4	44	44	44
Morter	0	0	0	0	0	0	0
Material constructiu	3	0	0	0	3	3	3
Metall	2	0	0	0	2	2	2
Vidre	0	0	0	0	0	0	0
Fauna	12	0	0	0	12	12	12
Malacologia	0	0	0	0	0	0	0
	918	91	50	29			1088

Total: 1088

SM01-4.1.2

Quantificació del material

REA:4

ZONA:

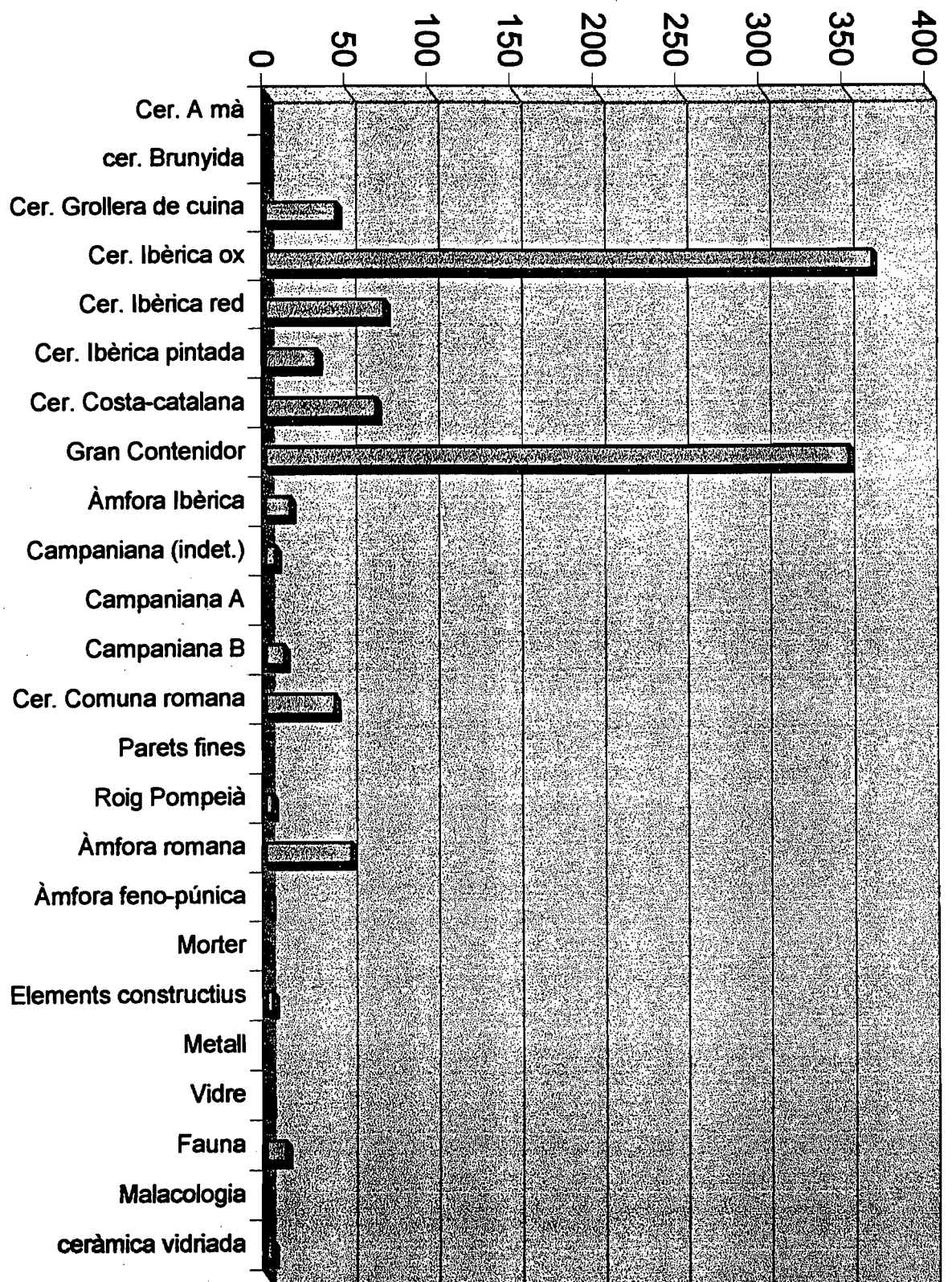
SECTOR:2

QUADRE: SUPERFICIAL

	sense forma	vores	fons	nansa	decorada	n. Min. Ind.	N. Frag.	TOTALS
Cer. A mà	0	0	0	0	0	0	0	0
Cer. Brunyida	0	0	0	0	0	0	0	0
Cer. Grollera de cuina	37	1	5	0	0	43	43	43
Cer. Ibèrica ox	326	25	12	3	0	366	366	366
Cer. Ibèrica red	58	8	4	2	0	72	72	72
Cer. Ibèrica pintada	28	1	0	2	0	31	31	31
Cer. Costa-catalana	65	1	1	0	0	67	67	67
Gran Contenedor	320	13	6	13	0	352	352	352
Amfora Ibèrica	15	0	0	0	0	15	15	15
Campaniana (indet.)	4	2	0	0	0	6	6	6
Campaniana A	0	0	0	0	0	0	0	0
Campaniana B	6	1	4	0	0	11	11	11
Cer. Comuna romana	25	9	6	1	1 inscripció	42	42	42
Marquets fines	0	0	1	0	0	1	1	1
Roig Pompeià	3	1	0	0	0	4	4	4
Amfora romana	41	8	0	3	0	52	52	52
Amfora feno-púnica	2	0	0	0	0	2	2	2
Morter	0	1	0	0	0	1	1	1
Elements constructius	4 tèula	0	0	0	0	4	4	4
Metall	0	0	0	0	0	0	0	0
Vidre	2	0	0	0	0	2	2	2
Mauna	12	0	0	0	0	12	12	12
Malacologia	0	0	0	0	0	0	0	0
ceràmica vidriada	4	0	0	0	0	4	4	4
	952	71	39	24	1			1087

Total: 1087

N. de fragments

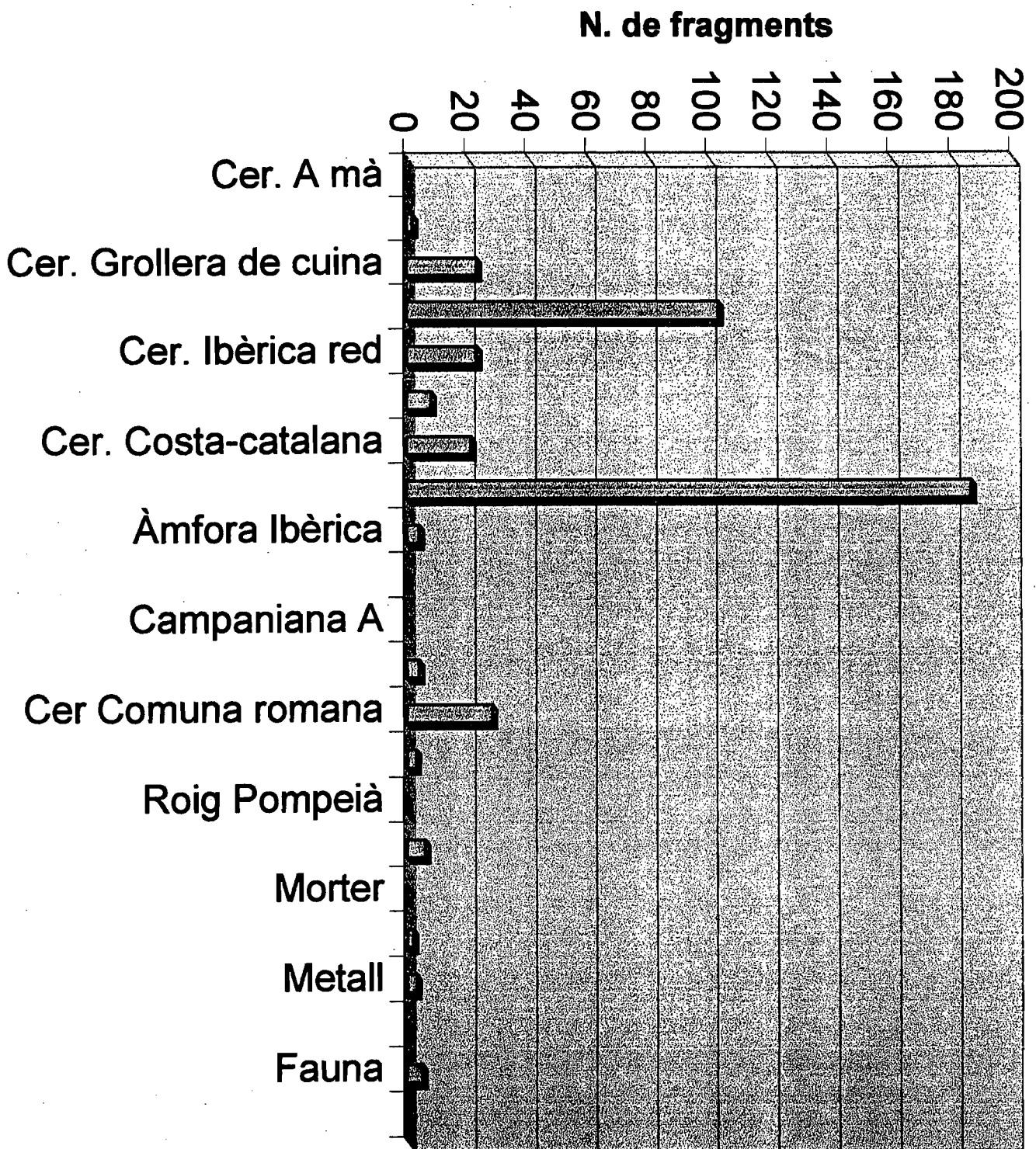

Quantificació del material

AREA:4
 ZONA:
 SECTOR:2
 QUADRE:1

	sense forma	vores	fons	nansa	n. Min. Ind.	N. Frag.	TOTALS
Cer. A mà	0	0	0	0	0	0	0
Cer. Brunyida	0	2	0	0	2	2	2
Cer. Grollera de cuina	20	0	2	1	23	23	23
Cer. Ibèrica ox	94	4	3	2	103	103	103
Cer. Ibèrica red	20	1	2	0	23	23	23
Cer. Ibèrica pintada	6	2	0	0	8	8	8
Cer. Costa-catalana	19	0	2	0	21	21	21
Gran Contenidor	164	10	8	4	186	186	186
Amfora Ibèrica	3	1	0	0	4	4	4
Campaniana (indet.)	0	0	0	0	0	0	0
Campaniana A	0	0	0	0	0	0	0
Campaniana B	2	2	0	0	4	4	4
Cer Comuna romana	20	5	2	1	28	28	28
Parets fines	2	1	0	0	3	3	3
Roig Pompeià	0	0	0	0	0	0	0
Amfora romana	6	0	0	0	6	6	6
Mortor	0	0	0	0	0	0	0
Material constructius	2	0	0	0	2	2	2
Metall	3	0	0	0	3	3	3
Vidre	0	0	0	0	0	0	0
Fauna	5	0	0	0	5	5	5
Malacologia	0	0	0	0	0	0	0
	366	28	19	8			421

Total: 421

SM01-4.2.1

Quantificació del material

REA:4

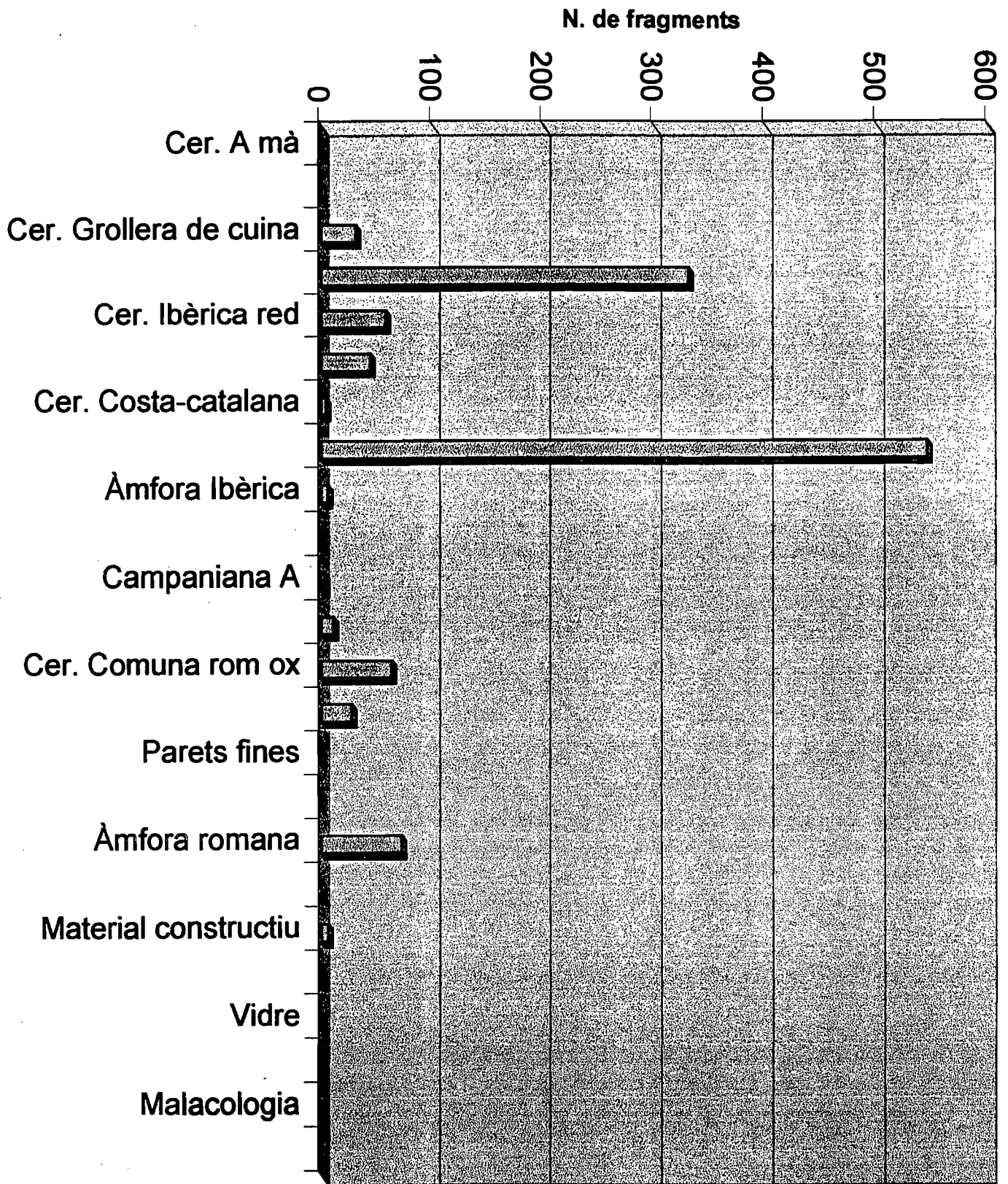
ZONA:

SECTOR:1

QUADRE: superficial

	sense forma	vores	fons	nansa	decorada	n. Min. Ind.	N. Frag.	TOTALS
er. A mà	2	0	0	0	0	2	2	2
er. Brunyida	0	0	0	0	0	0	0	0
Cer. Grollera de cuina	26	4	1	0	0	31	31	31
er. Ibèrica ox	319	6	4	2	0	329	331	331
Cer. Ibèrica red	51	4	2	1	0	58	58	58
Cer. Ibèrica pintada	42	2	0	0	0	40	44	44
er. Costa-catalana	4	0	0	0	0	4	4	4
Gran Contenedor	526	11	5	3	0	540	545	545
Àmfora Ibèrica	3	0	0	3	0	6	6	6
Campaniana (indet.)	0	0	0	0	0	0	0	0
Campaniana A	2	0	1	0	0	0	0	3
Campaniana B	6	3	2	0	1	11	11	11
er. Comuna rom ox	52	5	3	3	0	63	63	63
er Comuna rom. Red	20	2	3	2	0	27	27	27
Parets fines	0	0	0	0	0	0	0	0
Moig Pompeià	0	0	0	0	0	0	0	0
Àmfora romana	58	8	2	4	0	72	72	72
Mortor	0	0	0	0	0	0	0	0
Material constructiu	6	0	0	0	0	6	6	6
Metall	0	0	0	0	0	0	0	0
Vidre	0	0	0	0	0	0	0	0
Mauna	0	0	0	0	0	0	0	0
Malacologia	0	0	0	0	0	0	0	0
Material lític	0	0	0	0	0	0	0	0
	1117	45	23	18	1	1189	1200	1200

Total: 1200

SM01-4.1

Quantificació del material

AREA: 4

ZONA:

SECTOR:

QUADRE: Superficial

	sense forma	vores	fons	nansa	decorada	n. Min. Ind.	N. Frag.	TOTALS
cer. A mà	152	44	10	5	2	213	213	213
cer. Brunyida	4	1	0	0	0	5	5	5
Cer. Grollera de cuina	165	28	23	12	5	233	233	233
cer. Ibèrica ox	5253	52	21	25	0	5351	5351	5351
Cer. Ibèrica red	30	12	10	3	0	55	55	55
Cer. Ibèrica pintada	123	13	0	6	0	140	142	142
cer. Grisa ib-cot-cat	195	10	4	1	0	210	210	210
Gran Contenedor	1658	57	26	24	0	1765	1765	1765
Amfora Ibèrica	165	12	0	14	2	189	193	193
Campaniana A tardana	15	6	3	0	0	24	24	24
Campaniana B	18	15	9	6	0	40	48	48
Campaniana-indet	6	6	2	0	0	14	14	14
cer. Comuna rom ox	141	24	26	12	0	200	203	203
cer Comuna rom. Red	25	3	4	0	0	32	32	32
Parets fines	7	4	2	0	2	15	15	15
Moig Pompeià	2	0	0	0	0	2	2	2
Amfora romana	171	25	4	5	0	205	205	205
Morter	0	9	0	0	0	9	9	9
Material constructiu	4	0	0	0	0	4	4	4
Metall	2	0	0	0	0	2	2	2
Fauna	4	0	0	0	0	4	4	4
cer. Vidriada moderna	4	2	0	0	0	6	6	6

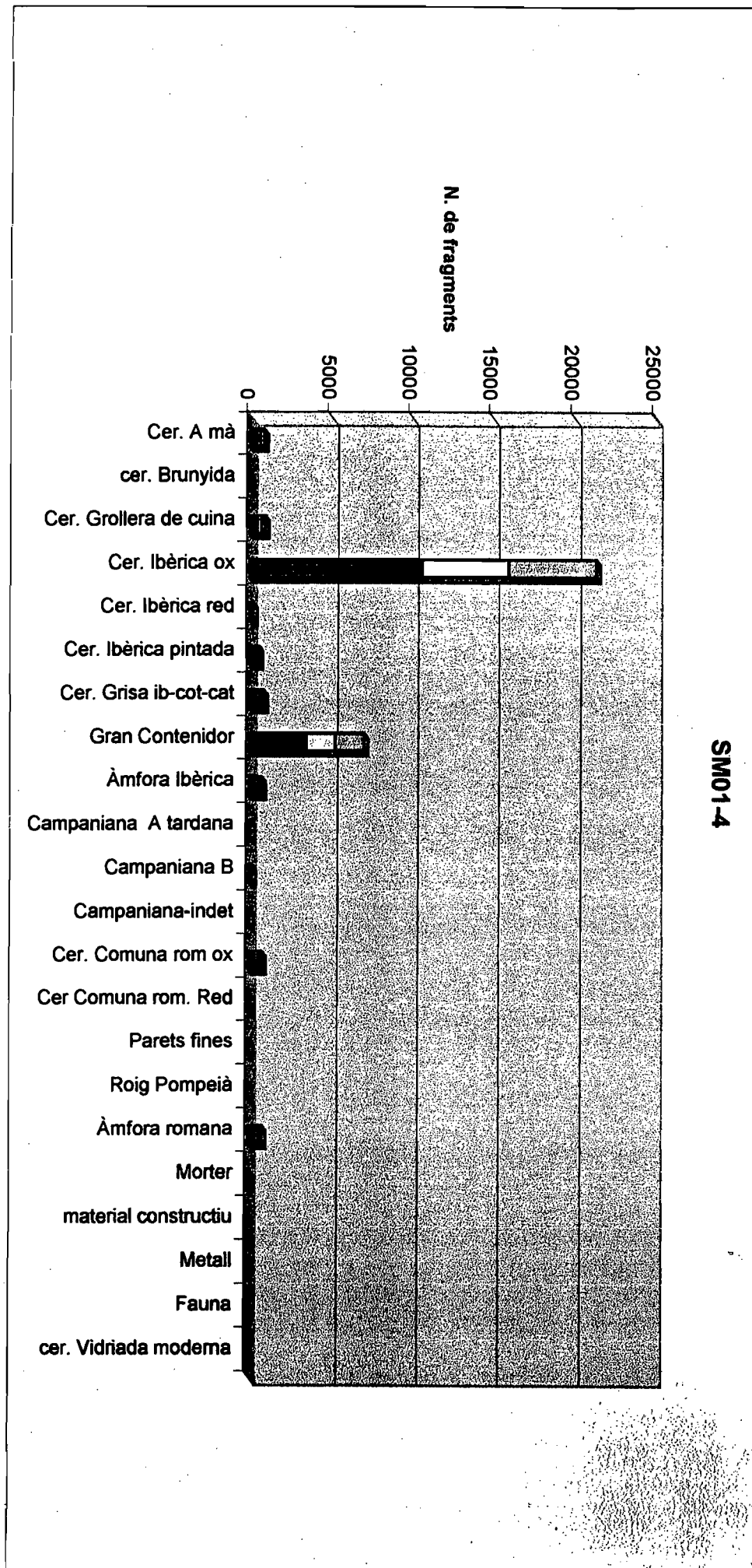
total 8741

total: 3380 323 144 113 11 8724 8741

Taula Resum del Nivell 2

TIPOLOGIA	NUM. INVENTARI	V	F	N	I	T	N.M.I
Ceràmica grollera de cuina	53-61, 107-116, 158-167	23	5		122	150	23
Ceràmica ibèrica oxidada	9-42, 75-96, 122-157	57	19	17	1497	1590	57
Ceràmica grisa ibèrica	117-120, 174-177	5	2	1	36	44	5
Ceràmica ibèrica pintada	44, 45-50, 51, 52	1			12	13	1
Ceràmica ibèrica pasta sandvitx							
Ceràmica grisa de la costa catalana							
Gran contenidor	1-8, 69-74, 121	7	2	6	198	213	7
Amfora ibèrica							
Amfora massaliota							
Amfora feno-púnica							
Amfora greco-itàlica							
Amfora itàlica			2		23	25	2
Amfora gál·lica							
Amfora hispànica							
Amfora bètica							
Amfora tarraconense					3	3	
Amfora lusitana		1			8	9	1
Amfora africana							
Amfora oriental							
Ceràmica comuna romana oxidada							
Ceràmica comuna romana reduïda							
Parets fines	68	1			3	4	1
Imitació de vernís negre							
Campaniana A							
Campaniana A tardana							
Campaniana B							
Campaniana C	62-65, 97-106, 168-173	16	4		25	45	16
Disc							
Morter	65-67					3	
Pondera						2	
Dolia					7	7	
Sense determinar							
Ceràmica vidrada					4	4	
Sílex						1	
Fauna						1	
Ferro						3	
Vidre							
Elements constructius					4	4	
Altres							
TOTAL NIVELL 2							

V = Vora; F = Fons; N = Nanses; I = Informes; T = Total; NMI = Nombre Mínim Individus.

SM01-4

Taula Resum del Nivell 3

TIPOLOGIA	NUM. INVENTARI	V	F	N	I	T	N.M.I
Ceràmica grollera de cuina	27-32	5	1		19	25	5
Ceràmica ibèrica oxidada	8-21	11		2	286	299	11
Ceràmica grisa ibèrica					1	1	
Ceràmica ibèrica pintada					2	2	
Ceràmica ibèrica pasta sandvitx							
Ceràmica grisa de la costa catalana							
Gran contenidor	1-7	5	2		68	75	5
Amfora ibèrica							
Amfora massaliota							
Amfora feno-púnica							
Amfora greco-itàlica							
Amfora itàlica					3	3	
Amfora gàl·lica							
Amfora hispànica							
Amfora bètica					2	2	
Amfora tarraconense					3	3	
Amfora lusitana							
Amfora africana							
Amfora oriental							
Ceràmica comuna romana oxidada							
Ceràmica comuna romana reduïda							
Parets fines	22		1			1	1
Imitació de vernís negre							
Campaniana A							
Campaniana A tardana							
Campaniana B							
Campaniana C	23-26	3	1			4	3
Disc							
Morter	33	1				1	1
Dolia							
Sense determinar							
Ceràmica vidrada					4	4	
Silex							
Fauna							
Ferro							
Vidre							
Elements constructius							
Altres							
TOTAL NIVELL 3							

V = Vora; F = Fons; N = Nanses; I = Informes; T = Total; NMI = Nombre Mínim Individus.

Taula Resum del Nivell 4

TIPOLOGIA	NUM. INVENTARI	V	F	N	I	T	N.MLI
Ceràmica grollera de cuina							
Ceràmica ibèrica oxidada	9-10			2	9	11	2
Ceràmica grisa ibèrica							
Ceràmica ibèrica pintada							
Ceràmica ibèrica pasta sandvitx							
Ceràmica grisa de la costa catalana							
Gran contenidor	1-8	5		4	45	54	5
Amfora ibèrica							
Amfora massaliota							
Amfora feno-púnica							
Amfora greco-itàlica							
Amfora itàlica							
Amfora gàl·lica							
Amfora hispànica							
Amfora bètica							
Amfora tarraconense							
Amfora lusitana							
Amfora africana							
Amfora oriental							
Ceràmica comuna romana oxidada							
Ceràmica comuna romana reduïda							
Parets fines							
Imitació de vernís negre							
Campaniana A							
Campaniana A tardana							
Campaniana B							
Campaniana C							
Disc							
Morter							
Dolia							
Sense determinar							
Ceràmica vidrada							
Sílex							
Fauna							
Ferro						1	
Vidre							
Elements constructius							
Altres							
TOTAL NIVELL 4							

V = Vora; F = Fons; N = Nanses; I = Informes; T = Total; NMI = Nombre Mínim Individus.

VI. Inventari dels materials arqueològics

ÀREA 4 – SECTOR 4

Taula Resum del Nivell 2

TIPOLOGIA	NUM. INVENTARI	V	F	N	I	T	N.M.I
Ceràmica grollera de cuina	53-61, 107-116, 158-167	23	5		122	150	23
Ceràmica ibèrica oxidada	9-42, 75-96, 122-157	57	19	17	1497	1590	57
Ceràmica grisa ibèrica	117-120, 174-177	5	2	1	36	44	5
Ceràmica ibèrica pintada	44, 45-50, 51, 52	1			12	13	1
Ceràmica ibèrica pasta sandvitx							
Ceràmica grisa de la costa catalana							
Gran contenidor	1-8, 69-74, 121	7	2	6	198	213	7
Àmfora ibèrica							
Àmfora massaliota							
Àmfora feno-púnica							
Àmfora greco-itàlica							
Àmfora itàlica			2		23	25	2
Àmfora gàl·lica							
Àmfora hispànica							
Àmfora bètica							
Àmfora tarraconense					3	3	
Àmfora lusitana		1			8	9	1
Àmfora africana							
Àmfora oriental							
Ceràmica comuna romana oxidada							
Ceràmica comuna romana reduïda							
Parets fines	68	1			3	4	1
Imitació de vernís negre							
Campaniana A							
Campaniana A tardana							
Campaniana B							
Campaniana C	62-65, 97-106, 168-173	16	4		25	45	16
Disc							
Morter	65-67					3	
Pondera						2	
Dolia					7	7	
Sense determinar							
Ceràmica vidrada					4	4	
Silex						1	
Fauna						1	
Ferro						3	
Vidre							
Elements constructius					4	4	
Altres							

TOTAL NIVELL 2							
-----------------------	--	--	--	--	--	--	--

V = Vora; F = Fons; N = Nanses; I = Informes; T = Total; NMI = Nombre Mínim Individus.

Taula Resum del Nivell 3

TIPOLOGIA	NUM. INVENTARI	V	F	N	I	T	N.M.I
Ceràmica grollera de cuina	27-32	5	1		19	25	5
Ceràmica ibèrica oxidada	8-21	11		2	286	299	11
Ceràmica grisa ibèrica					1	1	
Ceràmica ibèrica pintada					2	2	
Ceràmica ibèrica pasta sandvitx							
Ceràmica grisa de la costa catalana							
Gran contenidor	1-7	5	2		68	75	5
Àmfora ibèrica							
Àmfora massaliota							
Àmfora feno-púnica							
Àmfora greco-itàlica							
Àmfora itàlica					3	3	
Àmfora gàl·lica							
Àmfora hispànica							
Àmfora bètica					2	2	
Àmfora tarraconense					3	3	
Àmfora lusitana							
Àmfora africana							
Àmfora oriental							
Ceràmica comuna romana oxidada							
Ceràmica comuna romana reduïda							
Parets fines	22		1			1	1
Imitació de vernís negre							
Campaniana A							
Campaniana A tardana							
Campaniana B							
Campaniana C	23-26	3	1			4	3
Disc							
Morter	33	1				1	1
Dolia							
Sense determinar							
Ceràmica vidrada					4	4	
Silex							
Fauna							
Ferro							
Vidre							
Elements constructius							
Altres							
TOTAL NIVELL 3							

V = Vora; F = Fons; N = Nanses; I = Informes; T = Total; NMI = Nombre Mínim Individus.

Taula Resum del Nivell 4

TIPOLOGIA	NUM. INVENTARI	V	F	N	I	T	N.M.I
Ceràmica grollera de cuina							
Ceràmica ibèrica oxidada	9-10			2	9	11	2
Ceràmica grisa ibèrica							
Ceràmica ibèrica pintada							
Ceràmica ibèrica pasta sandvitx							
Ceràmica grisa de la costa catalana							
Gran contenidor	1-8	5		4	45	54	5
Àmfora ibèrica							
Àmfora massaliota							
Àmfora feno-púnica							
Àmfora greco-itàlica							
Àmfora itàlica							
Àmfora gàl·lica							
Àmfora hispànica							
Àmfora bètica							
Àmfora tarraconense							
Àmfora lusitana							
Àmfora africana							
Àmfora oriental							
Ceràmica comuna romana oxidada							
Ceràmica comuna romana reduïda							
Parets fines							
Imitació de vernís negre							
Campaniana A							
Campaniana A tardana							
Campaniana B							
Campaniana C							
Disc							
Morter							
Dolia							
Sense determinar							
Ceràmica vidrada							
Silex							
Fauna							
Ferro						1	
Vidre							
Elements constructius							
Altres							
TOTAL NIVELL 4							

V = Vora; F = Fons; N = Nanses; I = Informes; T = Total; NMI = Nombre Mínim Individus.

BREU DESCRIPCIÓ DEL MATERIAL ARQUEOLÒGIC

NIVELL 2

Ceràmica grollera de cuina

Argila no depurada de color beige-negrós amb desgreixant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és polit; i l'exterior segons les peces és groller, allisat, polit i brunyit. La cocció és regular, de tipus mixta.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
53-59, 107-114, 158-166	Vores	20	20
60-61, 115-116, 167	Fons plans	5	
	Informes	122	

Ceràmica ibèrica oxidada

Argila depurada de color taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
9-25, 43, 75-87, 122-142, 144-147	Vores	56	56
26-29, 94, 96, 143, 148, 152	Fons anular	9	
30-33, 149	Fons pla ressaltat	5	
34-35, 95, 150-151	Fons pla	5	
36, 88	Nanses de cinta	2	
37-41, 89-93, 153-156	Nanses tubulars	14	
42	Nansa bifida	1	
157	Tapadora	1	1
	Informes	1497	

Ceràmica grisa ibèrica

Argila depurada. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus reductora.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
117-119, 174-175	Vores	5	5
120, 177	Peu anular	2	
176	Nansa de cinta	1	
	Fragment informe amb forat	4	
	Informes	35	

Ceràmica ibèrica pintada

Argila depurada de color beige-taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. Decoració pintada amb bandes de color vinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	12	12

Gran contenidor

Argila depurada de color beige-taronja, amb desgrexiant de quars. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
1-4, 69-70, 121	Vores planes	7	7
5-6	Peu anular	2	
7-8	Nanses tubulars	2	
71-74	Nanses bífides	4	
	Informes	198	

Àmfora itàlica

Argila porosa, depurada de color marronós, amb desgrexiant de partícules de mica negra. L'acabat exterior presenta una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Pivot massís	2	2
	Informes	23	

Àmfora bética

Argila depurada de color beige. L'acabat exterior presenta una engalba de color marró-verdós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	3	

Àmfora tarraconense

Argila depurada de color taronja-vermellós. Algunes peces presenten una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Vora	1	1
	Informes	8	

Parets fines

Argila molt depurada de color taronja. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
68	Vora	1	1
	Informes	3	

Campaniana C

Argila molt depurada de color gris-grogrec. Vernís poc espès, repartit uniformement, ben adherit.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
62-64, 97-105, 168-171	Vores	16	16
65, 106, 172-173	Fons	4	
	Informes	25	

Morter

Argila no depurada de color taronja, amb desgrexiant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és groller i l'exterior allisat. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
65-67	Vores	3	1

Dolia

Argila depurada de color taronja, amb desgrexiant de petites partícules de mica. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat exterior presenta una engalba blanquinosa. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	7	

Pondera

Dos pondera trapezoïdals d'argila depurada de color taronja.

Elements constructius

Quatre fragments de teula moderna

Ceràmica vidrada

Quatre fragments de ceràmica vidrada moderna de color verd.

NIVELL 3

Ceràmica grollera de cuina

Argila no depurada de color beige amb desgreixant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és allisat; i l'exterior també allisat. La coccio és regular, de tipus mixta.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
27-31	Vores	5	5
32	Fons pla	1	
	Informes	19	

Ceràmica ibèrica oxidada

Argila depurada de color taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. La coccio és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
8-19	Vores	11	11
20-21	Nanses tubulars	2	
	Informes	286	

Ceràmica grisa ibèrica

Argila depurada. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat; i l'exterior també allisat. La coccio és regular, de tipus reductora.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	1	1

Ceràmica ibèrica pintada

Argila depurada de color beige-taronja. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és un engalbat i l'exterior també. Decoració exterior pintada amb bandes de color vinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	2	2

Gran contenidor

Argila depurada de color beige-taronja amb desgreixant format per petites partícules de quars. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és allisat; i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
1-5	Vores planes	5	5
6-7	Fons	2	
	Informes	68	

Àmfora itàlica

Argila porosa, depurada de color marronós, amb desgreixant de partícules de mica negra. L'acabat exterior presenta una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	3	

Àmfora bética

Argila depurada de color beige. L'acabat exterior presenta una engalba de color marró-verdós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NUM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	2	

Àmfora tarraconense

Argila depurada de color taronja-vermellós. Algunes peces presenten una engalba de color blanquinós. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
	Informes	3	

Parets fines

Argila molt depurada. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
22	Fons	1	1

Campaniana C

Argila molt depurada de color gris-grogrec. Vernís poc espès, repartit uniformement, ben adherit.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
23-25	Vores	3	3
26	Fons	1	

Morter

Argila no depurada amb desgreixant de quars. Tècnica de fabricació a torn lent. L'acabat interior és groller; i l'exterior també. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
33	Vora	1	1

NIVELL 4

El nivell 4, d'aquest sector 4, és pobre pel que fa al material ceràmic documentat. Tan sols s'han recuperat 65 fragments.

Ceràmica ibèrica oxidada

Argila depurada amb desgreixant format per petites partícules de quars. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és un engalbat blanquinós; i l'exterior també presenta un engalbat. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
----------------	-------	-----------	-------

9-10	Nanses tubulars	2	2
	Informes	9	

Gran contenidor

Argila depurada de color taronja amb desgreixant format per partícules molt petites i aïllades de quars. Tècnica de fabricació a torn ràpid. L'acabat interior és un engalbat blanquinós; i l'exterior també presenta un engalbat. La superfície exterior d'algunes peces presenten bandes rugoses. La cocció és regular, de tipus oxidant.

NÚM. INVENTARI	TIPUS	QUANTITAT	N.M.I
1-4	Vores planes	5	4
5-8	Nanses bifides	4	
	Informes	45	

VII. Conclusions:

Context històric i cronologia de l'ocupació de l'establiment del Sant Miquel

L'estratigrafia del jaciment, la vaixella de taula, les diferents produccions amfòriques i el repertori de ceràmiques de filiació indígena, ens determinen una cronologia d'ocupació del nucli d'hàbitat de Sant Miquel de Vinebre plenament coincident amb un dels períodes més interessants de la Hispània republicana; fem referència al període que s'estén entre el final de les guerres celtíbero-lusitanes i el final de les guerres civils (133-49 aC). Entenem que aquesta no és una coincidència fortuïta, sinó que la seqüència cronològica que descriu la construcció, remodelació de la planificació constructiva i, finalment, la destrucció i abandonament de l'establiment objecte del nostre estudi, està estretament lligada al procés de romanització i explotació del territori, però també a les convulsions polítiques i les lluites pel poder a Roma, que tingueren com un dels escenaris Hispània, en general, i la vall de l'Ebre, en particular; conflictes dels quals la població, mobilitzada pels contendents, no restà aliena.

Per les raons exposades, considerem del tot necessari, fer memòria dels esdeveniments històrics més destacats, i establir l'adient correlació amb les etapes constructives del nucli d'hàbitat de Sant Miquel; tot i que l'estudi de l'estratigrafia arqueològica i la homogeneïtat del material ceràmic documentat ens indueixen a proposar que: en l'ocupació de l'establiment de Sant Miquel s'observa només una fase, encara que poden diferenciar-se amb claredat dos etapes successives de planificació constructiva.

Primera etapa de planificació constructiva.

Amb la caiguda de Numància s'inicià la consolidació de la presència romana a la península; car la veritable pacificació d'Hispania començà el 133 aC —i es perllonga durant el darrer quart d'aquell segle—, quan el Senat decidí emprendre un seguit de mesures polític-militars i reformes administratives i tributaries, com ara: enviar una comissió per proveir a les províncies hispàniques d'una *Lex Provinciae* —document de referència per a l'actuació dels governadors successius—; la tributació regular substitueix a la imposició militar; la conquesta de les illes balears (123-122 aC) per assegurar les rutes marítimes; amb l'annexió del sud-est de la

Gàl·lia es dur a terme el traçat de la *via Domitia* per garantir la comunicació terrestre entre ambdues penínsules occidentals; a Hispania es traça la primera xarxa viària els anys 120-110 aC, arrançant l'antiga via Heràclea —després via Augusta—, i posant en funcionament una via transversal Tarragona-Lleida-Osca; finalment, la expansió de la vida ciutadana amb la refundació del ciutats al nord-est: *Iluro* (Mataró), *Baetulo* (Badalona), *Iesso* (Guissona), *Aesso* (Isona), etc., sens dubte relacionada amb la construcció viària.

En aquest context de fort impuls de la presència de Roma a Hispania, les primeres zones on es deixà sentir la petjada romana: el litoral català, la vall de l'Ebre, Llevant i Andalusia, també seran les primeres regions on la població indígena tindrà una major propensió a adoptar costums romanes i importar a l'engròs productes itàlics com vi, oli, ceràmiques, etc.; i, després, en un segon moment començar a produir imitacions. Així doncs, el tràfic comercial —cada cop més intens— entre les ciutats portuàries del litoral català i l'interior de la vall de l'Ebre, articulats a través de la via de comunicació natural que constitueix la pròpia vall i el mateix riu, esdevindrà un factor de primer ordre en aquest procés, lent però progressiu, de romanització del rera país peninsular.

És precisament en aquest vigorós inici del darrer quart del segle II aC, quan s'ha de situar la primera fase de planificació constructiva de l'establiment de Sant Miquel de Vinebre. Aquest nucli d'hàbitat ocupa un privilegiat lloc de control i observació del territori. Control efectiu del tràfic fluvial, pel domini del Pas de l'Ase i la plena visibilitat sobre tota la plana d'Ascó. L'elecció d'aquest indret tan estratègic, en aquest moment d'intensa activitat, no és arbitrari, car la pacificació del territori no exclou que aquell s'hagi de controlar, vigilar i establir en ell punts de recaptació de tributs vinculats al tràfic de mercaderies, mitjançant una xarxa d'establiments, més o més defensats, distribuïts estratègicament.

La fortificació amb una gruixuda muralla del punt més feble de l'establiment —sector oriental—, i l'aixecament de murs de tanca a les parts amb defensa natural; la tècnica constructiva observada en la disposició i manufactura dels paraments dels llocs d'aixopluc, així com la regularitat i dimensions dels mateixos; la quantitat i homogeneïtat del material ceràmic documentat —vaixel·la fina de taula, àmfora itàlica, ceràmica comú ibèrica, vidre, *pondera* i fusaioles— i la localització d'un àrea de transformació agrícola,

versemblantment destinada a la producció de vi i/o oli, són factors que ens indueixen a pensar en dues hipòtesis plausibles en relació al tipus i origen de la població assentada a l'establiment de Sant Miquel: a) petits grups familiars indígenes, però amb un grau d'aculturització notable, tota vegada que la ocupació de l'indret es realitza quan la romanització del territori ja és efectiva; b) contingent o destacament militar, indígena i/o itàlic, sota comandament romà.

Segona etapa de planificació constructiva.

La segona fase de planificació constructiva es caracteritza per l'ampliació del recinte d'hàbitat i per una redistribució dels espais de circulació interior. L'estratigrafia del jaciment no ens permet fixar amb precisió la data d'inici d'aquesta important remodelació constructiva de l'assentament. Cal pensar que aquesta s'efectuaria durant un període d'estabilitat i creixement demogràfic; concretament entre els darrers anys del segle II aC i la Guerra Sertoriana.

Poc després de la finalització de la Guerra Social, Hispania seria escenari, durant una desena d'anys, de la continuació de la lluita entre *populares* i *optimates*. A Q. Sertorius la República adjudicà el govern de la *Hispania Citerior* del 83 aC, per allunyar-lo de la lluita pel poder a Roma, però la desaparició de Màrius, Cinna i Carbó el portarà fins al liderat dels *populares*. El dictador Sulla el destitueix, però aquell no acceptà la seva autoritat. Com a governador de la *Citerior* aixecà algunes càrregues i es guanyà el recolzament dels hispans. Notícies de l'arribada d'un exèrcit *optimatus* el va empenyè a fugir a *Mauretania*, encara que el seu exercit va romandre a la península controlant el centre de la mateixa, i després de derrotar al pretor de la *Citerior*, l'exercit popular avançà fins Catalunya, de manera que en 79-78 aC gran part d'Hispania era sertoriana. Sertori, al front dels darrers partidaris de Màrius, intentà una coalició antisenatorial, proclamà la independència del territori de la República dictatorial i, un any després, fixà la seva capital a Osca, en el centre de la vall de l'Ebre. El 78 aC el sertorià Hirtuleu derrotà prop de Lleida el procònsol de la *Narbonensis* L. Manli que venia a ajudar el governador de la *Citerior*.

Davant d'aquesta situació, el Senat de Roma va enviar un nou cap militar a la *Hispania Citerior*, el jove Cn. Pompeius Magnus, qui

s'assegurà l'amistat dels indiketes per entrar al nord-est de la península. Perperna fou enviat per Sertori al territori dels ilerjavons per evitar que aquell creués l'Ebre. Entre els anys 76 i 74 ambdós bàndols lluiten amb resultats de signe incert, conseqüència d'aquests enfrontaments són la destrucció de ciutats com ara: Azaila (Terol). Un cop més la clau de volta de la situació es troba a la vall de l'Ebre; Sertori vol assegurar-se la Celtibèria, però Pompeu molt hàbilment li guanya l'esquena al pactar amb els vascons i fundant *Pompaleo* (Pamplona). Des d'ara la iniciativa serà dels pompeians; Sertori s'instal·la a Osca i el 72 aC és assassinat per una conspiració encapçalada pel seu lloctinent Perperna, després derrotat i executat per Pompeu, desfent-se la causa sertoriana.

L'ambient d'inseguretat generat per la Guerra Sertoriana sembla que es circumscriu preferentment a les terres de la depressió de l'Ebre —ilerjets, lacetans i sedetans— i menys als ilerjavons; mentre que el litoral septentrional català aviat fou controlat per Pompeu; qui, amb la victòria sobre els partidaris de Sertori, adquirí un enorme prestigi i clientela a *Hispania*, que sens dubte afavoriria la seva carrera política a Roma. Tornant a l'establiment de Sant Miquel, amb independència de la seva funció i filiació partidista dels seus ocupants —creiem que sertoriana com segurament la resta d'ilerjavons i itàlics de la zona—, no s'observen evidències de destrucció, i com s'ha dit abans, l'estratigrafia no permet precisar si la remodelació de la planificació constructiva, versemblantment realitzada per la segona generació d'ocupants, és anterior, contemporània o posterior a la Guerra Sertoriana. En la nostra opinió, recolzant-se en l'estudi de la tipologia i cronologia de vaixel·la de taula —ceràmica de vernís negre, majoritàriament de producció local o regional— pensem que l'establiment sí pateix una crisi, si més no econòmica, derivada de l'ambient d'inseguretat generat per la Guerra Sertoriana; car poques formes ceràmiques poden atribuir-se cronològicament al tercer i segon quart del segle I aC.

L'atribució d'una probable filiació sertoriana a la majoria de comunitats indígenes de la vall de l'Ebre i als itàlics residents no és gratuïta; doncs, entre les comunitats beneficiades per Pompeu com ara: la vascona, i algunes de la Celtibèria, només potser caldria afegir els lacetans. Sertori intentà integrar l'element indígen, desenvolupà l'organització militar i impulsà la difusió de les formes culturals romanes i és probable que és estat generós amb la promoció de la població hispana. Aquestes circumstàncies en

podran ajudar a entendre perquè els ilercavons optaren pel bàndol cesària en la Guerra Civil, entre Cèsar i Pompeu, a *Hispania*.

Etapa de destrucció i abandonament.

A finals de la dècada dels anys 70, l'agitació política que es vivia a Roma, que no remet amb l'abolició de les lleis prosenatorials dictades per Sul·la, també tindrà un reflex a la península; així, el 64 aC Calpurni Pisó, governador de la *Citerior* és assassinat per la seva guàrdia hispana. L'any 60 aC, tres poderosos Pompeius, Crassus i Cèsar (nebot de Màrius) arriben a un pacte privat (sense fonament legal) de recolzament mutu enfront dels *optimates*, fet que comunament es coneix com primer triunvirat. El 59, durant el consolat de Cèsar, es compleixen les exigències de Pompeu de repartiment de terres als veterans i de reducció dels impostos provincials. L'influència de Pompeu a *Hispania* no deixa d'augmentar. El 55 es ratifica el triunvirat per cinc anys més, però la mort a Mesopotímia de Crassus, el 53 aC, deixarà només a Cèsar i Pompeu en la lluita pel poder. Cèsar contarà amb els partidaris *populares*, mentre que Pompeu aglutinarà al sector *optimatus* més prosenatorial. La societat romana es polaritza al voltant d'aquest dos figures capdavanteres de la política de la República tardana.

A conseqüència de la situació anàrquica a Roma —lluites entre mercenaris—, el 52 aC, el Senat nomenà a Pompeu cònsul *sine collega* per restablir l'ordre, i cominà a Cèsar a llicenciar el seu exèrcit i a renunciar al govern de la Gàl·lia, però Cèsar rebutjà l'ordre senatorial, i el 7 de gener de 49, per un *senatus consultum ultimum*, el Senat encarregà la defensa de la República a Pompeu enfront de Cèsar, començant la guerra civil entre els partidaris d'ambdós personatges.

Començades les hostilitats, Cèsar ocuparà amb facilitat Itàlia, circumstància que induirà a molts senadors i al mateix Pompeu a fugir a Orient, on gaudien d'un gran recolzament, tanmateix com a *Hispania*. Cèsar optà, primer, per eliminar el focus de resistència occidental, encapçalat per les legions pompeianes d'Afrani (*Citerior*), Petreu (*Lusitania*) i Varró (*Ulterior*). Afrani i Petreu varen decidir enfrontar-se als cesarians al curs inferior del Segre, prop d'*Ilerda* (Lleida). Entre les tropes indígenes dels pompeians hi havia una *cohors Illurgavonensis*, que seguint l'exemple de la seva *civitas* es passà al bàndol cesària, al igual que d'altres, a les que Cèsar

demanà blat. Per explicar aquesta política d'aliances, recordem que Cèsar era nebot de Màrius i Sertori, que tan bona memòria havia deixat entre les comunitats indígenes hispàniques, havia estat un dels seus darrers seguidors; tanmateix, no s'ha d'oblidar la vinculació dels ilerjavons amb els sertorians. En aquesta nova situació, derivada de la política d'aliances, i davant les creixents dificultats per avituallar-se, Afrani i Petreu, després de diferents maniobres tàctiques, es rendiren sense lluitar, de manera que la victòria i el domini d'*Hispania* per Cèsar fou fàcil.

La col·laboració dels *Illurgavonenses* al bàndol cesària a *Ilerda* i les dificultats d'avituellament dels pompeians poden molt bé explicar l'assalt i destrucció que estratigràficament s'observa en la muralla oriental de l'establiment de Sant Miquel. Aquest atac a un nucli d'hàbitat estratègic, potser obeiria a un intent desesperat dels legats de Pompeu per obrir la gran artèria fluvial de l'Ebre fins al port de Tortosa, i d'aquesta manera poder rebre els subministraments, que tanta falta els hi feien, des de l'*Hispania Ulterior*, encara en poder dels pompeians. De verificar-se aquesta iniciativa que nosaltres proposem, el cert és que, no culminà amb èxit i, els pompeians cercaren refugi a la Celtibèria abans de claudicar a l'exèrcit de Cèsar.

La Guerra Civil acabarà l'any 45 aC, amb la victòria de Cèsar, però, hores d'ara, l'establiment de Sant Miquel de Vinebre ja havia sofert destrucció i probablement l'abandó; doncs entre l'abundant material ceràmic documentat fins ara, no ha aparegut cap fragment de terra sigil·lata ni tan sols ceràmica pre-aretina, primerenques produccions de vernís roig que si estan documentades a Tarraco, i a les que s'atribueix una cronologia de començament de la producció molt propera a l'any 50 aC. D'altra banda, l'estudi tipològic de la ceràmica de vernís negre no ens ha proporcionat formes que puguin ser atribuïdes a la segona meitat del segle I aC.

Bibliografia.

AMELA, Luis (1989): El desarrollo de la clientela pompeyana en Hispania, *Studia Historica*, VII, 105-117.

AMELA, Luis (1990): La circulación monetaria romano-republicana durante la guerra sertoriana según las ocultaciones de la época (82-72 a.C.), *Gaceta Numismática*, 97-98, 19-30.

GARCÉS, Ignasi (1999): *Historia Antigua de Hispania*, Textos Docents 156, Universitat de Barcelona, Barcelona.

GARCÍA MORÁ, F. (1991): *Un episodio de la Hispania republicana: la guerra de Sertorio*, Universidad de Granada.

MONTENEGRO, Angel; J.M. BLÁZQUEZ i J.M. SOLANA (1986): *España Romana*, a *Historia de España*, vol. 3, Editorial Gredos, Madrid.

PÉREZ SUÑÉ, J. (1999): *La epigrafía sobre instrumentum domesticum de la colección tarraconense del canónigo González de Posada*, Tesi de Llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona.

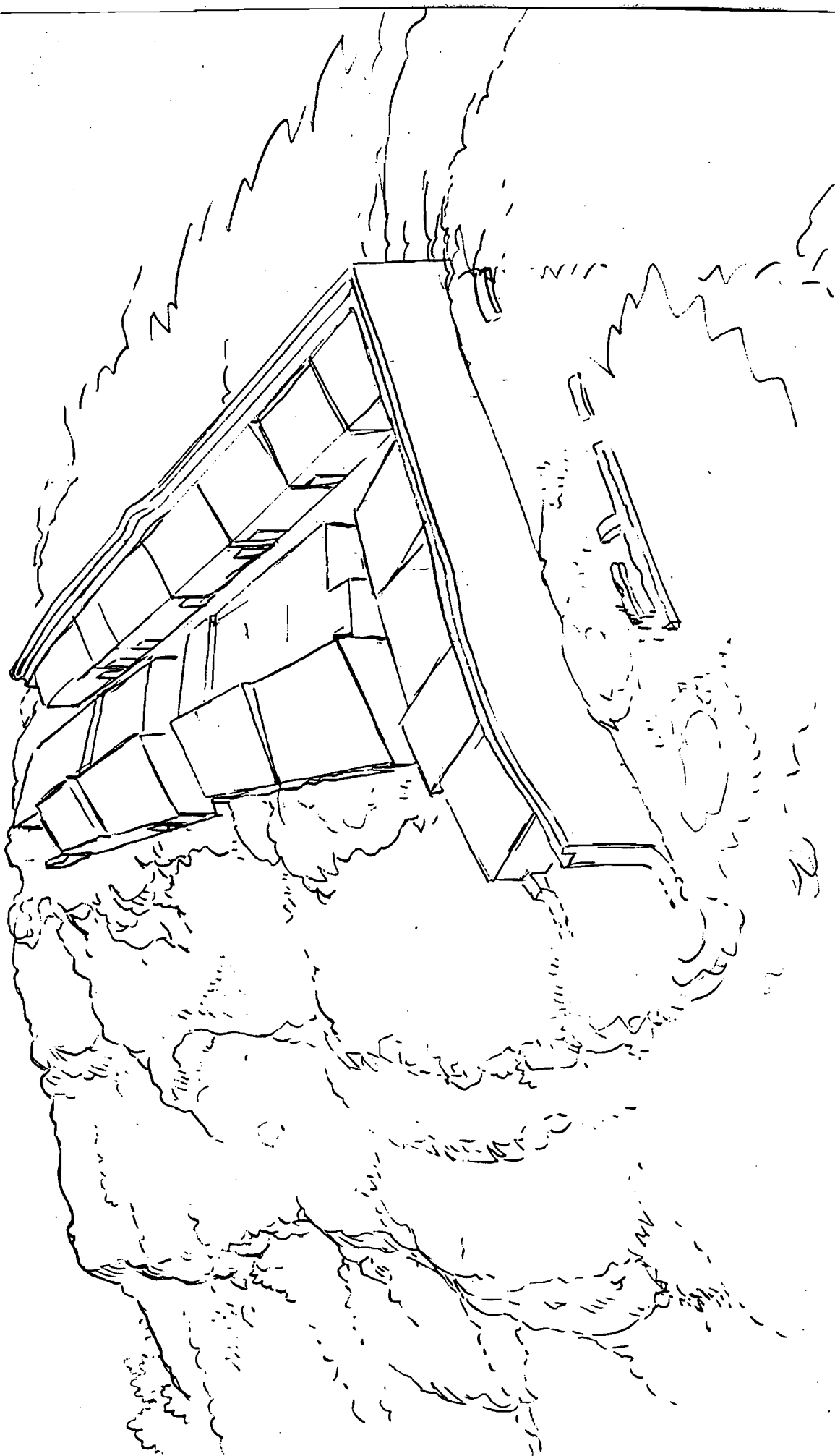
PONS, Jordi (1994): *Territori i societat romana a Catalunya. Dels inicis al Baix Imperi*, Barcelona.

RICHARDSON, John S. (1998): *Hispania i los romanos*, a *Historia de España II* (John Lynch, dir.), Barcelona.

SCHULTEN, A. (1940): Las Guerras de 72-19 a. de J.C., *Fontes Hispaniae Antiquae*, fac. V, Barcelona.

SPANN, Ph. O. (1977): M. Perperna and Pompey's spanish expedition, *HAnt*, VII, 47-62.

VIII. Reconstrucció hipotètica del jaciment a partir de les dades actuals

IX. Equip tècnic:

Coordinació: Margarida Genera i Monells

Direcció: Margarida Genera i Monells

Coordinació campanya 2001:

Josep M Pérez Suñé

Arquitectes: Carles Brull
Josep Bestraten

Restauració: Mireia Marquès

Arqueòlegs i altres col·laboracions:

Anna M. Gómez
Pere Rams

Mercè Bergadà
Estefania Navarro
Marta Campo
Ramon Járrega
Jordi Juan
Felicià Plana
Adolf Traveria

Restitució: Francesc Riart

Informàtica i tractament estadístic:

Vicenç Alcaraz

Infografia: Miquel Pujol Malé
(en curs)

Historiador: Jordi March

Audiovisual: Margarida Genera (guió i direcció)

Realització: Ramon Massip

Equip de topògrafs: Lluís Sant
Pilar Camps
Eva Vea
Oriol Llorens

X. Bibliografia sobre el jaciment:

Biarnes, C. (1973): - Nuevo poblado ibérico. Más descubrimientos arqueológicos. *In* El Correo Catalán, Barcelona, 13.06.73; i altres notes diverses en el mateix periòdic i al "Diario Español".

Campo, M. (1978): - Material numismàtic del poblado de Sant Miquel de Vinebre. *Butll. Arq. Tarrac.* 1978. Ep. IV, fasc. 141-144, 1978, pp. 49-53.

Genera, M. (1978): - El poblado Ibérico de Sant Miquel de Vinebre. Notas preliminares. *Butll. Arq. Tarrac.* 1978. Ep. IV, fasc. 141-144, pp. 17-42.

Genera, M. (1978): - Mapa arqueològic de Vinebre. *B.Arq. Tarrac.* 141-144, 1978. Tarragona, 1978, pp. 133-134.

Genera, M. (1979): - Evolució del poblament prehistòric i protohistòric a les comarques de la Ribera d'Ebre i del Priorat (1979). Publicat el resum de la Tesi Doctoral. Universitat de Barcelona, 1980.

Genera, M. (1981): - Anotaciones sobre nuevos hallazgos de yacimientos ibéricos en la comarca de la Ribera d'ebre. *In* Actas de la mesa redonda sobre la Baja Época de la Cultura Ibérica. Madrid, 1979, pp. 297-303.

Genera, M. (1982): - Inventari arqueològic de la Ribera d'Ebre. *Fonaments* 3, Barcelona, 1982, pp. 47-134. *Lams.* IV-XIII.

Genera, M. (1982): - Els Mallols, Vinebre. Exc. A, Cat. 1. Dep. Cultura Generalitat. Barcelona, 1982, p. 137.

Genera, M. (1982): - Sant Miquel, Vinebre. Exc. A, Cat. 1. Dep. Cultura Generalitat. Barcelona, 1982, p. 222-223.

Genera, M. (1985): - Antiguo poblamiento del "Pas de l'Ase" (Ribera d'Ebre). *In* XVII C.A.N. Logroño, 1983. Zaragoza, 1985, pp. 561-571.

Genera, M. (1987): - Notícia preliminar sobre la troballa d'una premsa a Sant Miquel de Vinebre. *In* I Col.loqui d'Arqueologia Romana. El vi a l'antiguitat. Badalona, 1985. Badalona, 1987, pp. 215-226.

Genera, M. (1988): - Arts plàstiques d'època ibèrica a Catalunya: Les terracotes. *In* 7è. Col.loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. 1986. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà, 1988, pp. 215-226.

Genera, M. (1990): - Les últimes descobertes en el Pas de l'Ase. *In* 8è. Col.loqui de Puigcerdà en Homenatge al Prof. M. Tarradell, desembre 1988. Puigcerdà, 1990, pp. 197-201.

Genera, M. (1990): - L'art funerari a la Tarraconense: l'estela de Vinebre. Catàleg de l'exposició sobre aquesta estela. Tarragona, juny-juliol 1990.

Genera, M. (1991): - Elements defensius a l'àrea ilercavona: un exemple. *In* Simposi sobre el món ibèric. Manresa, desembre de 1990, pp. 215-218.

Genera, M. (1991): - *L'Ebre final: del paleolític al món romà*. Centre d'Estudis Dertonenses. Tortosa, 1992.

Genera, M. (en premsa): - Establiments ibèrics a la conca inferior de l'Ebre: Sant Miquel de Vinebre. 1976-1984. Volum homenatge al Prof. Maluquer de Motes.

Genera, M. (1993): - El curso inferior del Ebro: vía de difusión y contactos durante la romanización. *In* XXI CAN. Setembre. Teruel, 1991.

Genera, M. (1993): *Vinebre: els primers establiments del riberal*. Recerques arqueològiques. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Secció d'Arqueologia i Història 87. Tarragona. (Recull la major part de la bibliografia existent fins aleshores).

Genera, M. (1994): Sant Miquel de Vinebre (Vinebre, Ribera d'Ebre): Els darres vestigis ibèrics a la part final de l'Ebre. *In* Tribuna d'Arqueologia 1992-1993. Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya. Barcelona. p. 85-94.

Genera, M.; Plana, F. i Traveria, A. (1980): - Algunas consideraciones sobre cerámicas prehistóricas y protohistóricas del Priorato y la Ribera de Ebro. *In* Jornadas Científicas de la Cerámica y vidrio. Barcelona, pp. 307-314.

Genera, M. i Campo, M. (1980): - Hallazgos monetarios en el yacimiento de la Font de N'horta, la Torre de l'Espanyol. *In* II Symposium Numismàtic de Barcelona. Pp. 203-209 i lám. 28.

Genera, M.; Ros, E. i Ruiz, P. (1989): - Terracottes ibèriques de Sant Miquel de Vinebre, *B. Arq. Tarrac.* Ep. V, any 1981, núm. 3, pp. 101-106.

Genera, M.; Mayer, M.; Pons, J. i Prevosti, M. (1991): - Un vestigi al món romà a la Ribera: l'estela de Vinebre. T. D'Arq., 1989-90. Departament Cultura Generalitat, Barcelona, 1991, pp. 135-145.

Genera, M.; Prevosti, M. (1998): -Restes d'un *Torcular* a la partida de la Fontjoana (Vinebre, Ribera d'Ebre). *In Actes del II Col·loqui Internacional d'Arqueologia Romana. El vi a l'Antiguitat. Economia, Producció i Comerç al Mediterrani Occidental. Monografies Badalonines, 14.* Badalona, 1998, 294-301.

Genera, M. (En premsa): - L'establiment de Sant Miquel (Vinebre, Ribera d'Ebre). *In Actes de les Jornades d'Arqueologia 1999.* Tortosa.

Genera, M.; Brull, C. (En premsa): - El pla d'adequació de Sant Miquel de Vinebre. *In Actes de les Jornades d'Arqueologia 1999.* Tortosa.

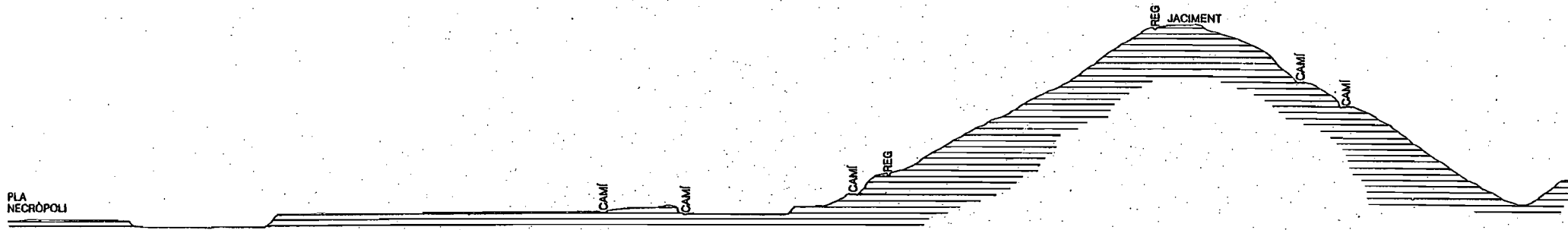
Genera, M.; Brull, C.; Pérez, J.M.; Camps, P.; Gómez, A.; Rams, P.; Riart, F.; Sant, L.; Llorenç, O. (en premsa): - L'establiment de Sant Miquel de Vinebre (Vinebre, Ribera d'Ebre): estudi preliminar de l'estructura de defensa del vessant septentrional. A: *Actes I Jornades d'Arqueologia. Ibers a l'Ebre, recerca i interpretació.* Tivissa, 23 i 24 de novembre de 2001.

Sanmartí, E. (1978). - La cerámica de barniz negro del poblado de Sant Miquel de Vinebre. 1978. *But. Arq. Tarrac.* Ep. IV, fasc. 141-144, pp. 43-47.

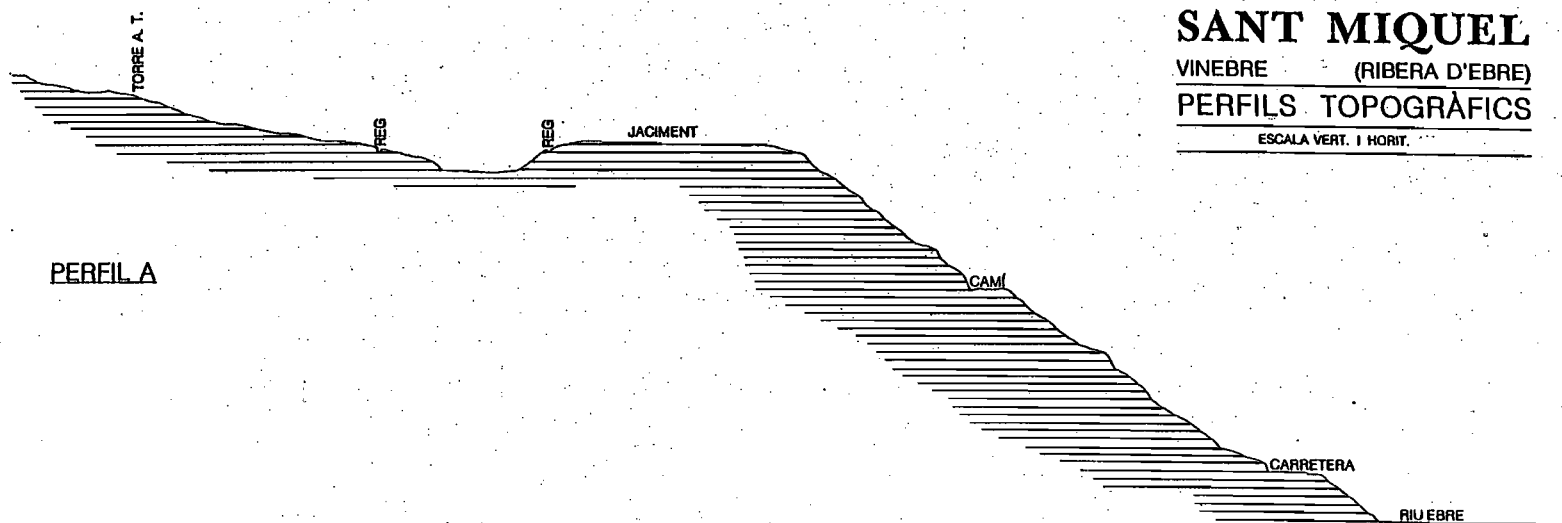
Sanz, M. (1982): - Población ibérica del valle del Ebro (III). Aportación al estudio del Oppidum ibérico de Sant Miquel de vinebre. *But. Arq. Tarrac.* Pp. 11-42.

Vives Escudero, A. (1924-1926): - La moneda hispánica. Madrid. Vol. I i II.

XI. Figures

PERFIL B

PERFIL A

SANT MIQUEL

VINEBRE (RIBERA D'EBRE)

PERFILS TOPOGRÀFICS

ESCALA VERT. 1 HORIT.

Perfil transversal del turó de Sant Miquel.

